

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Dramatická umění

Dramatická výchova

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

SLOVANSKÁ POHÁDKA JAKO NÁMĚT K INSCENACI

Bc. Magdaléna Kynčlová

Vedoucí práce: prof. Eva Machková

Oponent práce: doc. Mgr. Radek Marušák

Datum obhajoby: leden 2022

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2022

THEATRE FACULTY
ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

Dramatic arts

Drama in education

BACHELOR THESIS

SLAVIC TALE AS A THEME FOR A PRODUCTION

Bc. Magdaléna Kynčlová

Supervizor: prof. Eva Machková

Oponent: doc. Mgr. Radek Marušák

Date of Apology: leden 2022

Academic degree: BcA.

Prague, 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Slovanská pohádka jako námět k inscenaci

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

Bc. Magdaléna Kynčlová

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy, tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Jako autor souhlasím s využitím této práce pro prezenční studium v knihovně AMU.

V Praze, dne _____

Bc. Magdaléna Kynčlová

Abstrakt

Bakalářská práce mapuje inscenační proces zaměřený na lidovou pohádku, slovanskou mytologii a symboliku. Sleduje vývoj dívčí¹ skupiny dramatického kroužku, jehož cílem je mimo jiné vznik inscenace na motivy pohádky Karla Jaromíra Erbena. V bakalářské práci se okrajově zabývám problematikou slovanství a pohanství u nás, přičemž čerpám z dostupné literatury a zdrojů. Tyto poznatky uplatňuji při analýze lidových pohádek a následně je předávám žákům. Bakalářská práce sleduje zejména způsob, jak k předávání informací dochází, a jak jsou využity v inscenačním procesu.

Klíčová slova:

dramatická výchova, lidová pohádka, pohanství

Abstract

The bachelor's thesis maps the staging process focused on folk tales, Slavic mythology and symbolism. It follows the development of the children's drama group. The aim is, among other things, creating a production based on a Slavic tale by Karel Jaromír Erben. In my bachelor's thesis I deal marginally with the issue of Slavism and paganism in our country, drawing on available literature and sources. I apply this knowledge in the analysis of folk tales and then pass it on to students. The bachelor's thesis mainly monitors the way in which information is passed on and how it is used in the staging process.

Key words:

drama in education, folk tale, paganism

¹ Proto také uvádím ve shodě podmětu s přísudkem – y i tam, kde není podmět vyjádřen.

Poděkování

Děkuji prof. Evě Machkové za průběžné poskytování zpětné vazby k bakalářské práci. Dále děkuji svým vyučujícím MgA. Anně Hrneckové a MgA. Mgr. Ivaně Sobkové za pomoc při inscenačním procesu. Na závěr děkuji svému kamarádovi Mírovi za psychickou i technickou podporu.

Obsah

Úvod	10
1 Lidová pohádka	12
1.1 Pohádka ve vztahu k dnešním dětem.....	13
1.2 Pohádka K. J. Erbena.....	15
2 Slovanské bájesloví K. J. Erbena	17
2.1 Erben očima současných badatelů a kontext Erbenovy tvorby	17
2.2 Erbenovo slovanské bájesloví v pohádkových souvislostech.....	19
3 Pohanský odkaz ve Sněhurce	23
4 Příprava na projekt	26
4.1 Charakteristika skupiny a podmínek.....	26
4.2 Záznam a reflexe lekcí	29
5 Inscenační proces	33
5.1 Hledání námětu – víkendové soustředění	33
5.2 Rozbor předlohy	36
5.3 Dramatizace předlohy.....	40
5.4 Inscenační klíč.....	42
5.5 Záznam a reflexe lekcí	44
5.6 Premiéra.....	59
Závěr a reflexe inscenačního procesu.....	61
Bibliografie.....	62
Přílohy	64

Seznam příloh

Příloha A – pohádka Sněhurka (K. J. Erben, Praha: 2011)

Příloha B – scénář

Seznam použitého označování a zkratk

DV – dramatická výchova

DDM – dům dětí a mládeže

ZUŠ – základní umělecká škola

Dramaťák – zájmový kroužek v DDM

Úvod

Bakalářská práce se zabývá odkazem pohanské² mytologie v lidové pohádce a popisuje vznik inscenace s dětským souborem. Téma pro bakalářskou práci jsem si zvolila z důvodu vlastního zaujetí přírodním náboženstvím a současně zájmu o lidovou tvorbu včetně lidové pohádky. Na předkřesťanském náboženství se mi líbí zejména úzké sepjetí s přírodou a jejími cykly. Mým cílem bylo předat dětem alespoň něco málo z pohanské mytologie prostřednictvím pohádkových příběhů a rituálů. Chtěla jsem využít toho, co už děti znají, a to následně rozšířit do dalších souvislostí. Jednalo se o různé lidové pohádky, říkadla, hry nebo písničky. Význam předkřesťanských tradic v dnešní společnosti vnímám zejména v možnosti zastavení se, přiblížení se k přírodě a jejímu cyklu, z něž se současný člověk vymanil. Kromě toho je pohanská mytologie plná tajemství, symbolů a magie, což může být lákavým námětem pro dramatickou výchovu.

Z pohanské mytologie se bohužel nedochovalo mnoho věrohodných zdrojů. Sami autoři často přiznávají, že některé informace nepocházejí z ověřeného zdroje. Někteří zástupci novopohanských skupin uvádějí, že jsou schopni napojit se na naše pohanské předky a lidovou moudrost, ze které potom čerpají informace. Psychologie tuto skutečnost nazývá kolektivním nevědomím. Některé zdroje, ze kterých čerpal také např. Erben, byly následně označeny za falzifikát. Naproti tomu to, co o pohanské mytologii s jistotou víme, je dostačující pro vytvoření základního obrazu. Domnívám se, že pro divadelní tvorbu není nutné znát všechny fakty, spíše naopak. Proto není mým cílem stoprocentně a s jistotou tvrdit, jaký byl život pohanů. Mým cílem je zmapovat dostupné zdroje včetně neopohanských uskupení a načerpat z nich informace, které považuji za důležité ve vztahu k lidové pohádce. Nejvíce čerpám z bájeslovných studií K. J. Erbena.

Druhou část bakalářské práce věnuji popisu inscenačního procesu s dívčím souborem. Pracovaly jsme na Erbenově pohádce Sněhurka. Krátce po tom, co jsme s děvčaty vybraly námět k inscenaci, zasáhl koronavirus a došlo k uzavření škol.

² Výrazem pohanství (a jeho odvozeninami) míním v bakalářské práci pouze slovanskou větev pohanských národů. Pokud hovořím o jiných než slovanských předcích, zmiňuji tuto národnost zvlášť.

Tato skutečnost myslím výrazně ovlivnila celý inscenační proces, zejména jeho dynamiku. Nakonec se však podařilo vytvořit scénář, který byl podkladem k premiéře Sněhurky 3. 7. 2020. V bakalářské práci se zabývám analýzou předlohy a její dramatizací, dále popisem samotných lekcí a dvou soustředění. Vždy uvádím jednotlivé cíle, které následně podrobím reflexi.

1 Lidová pohádka

Lidová pohádka, stejně jako lidová pověst, pochází z lidové tradice předávané zejména ústně. Největší rozmach zápisu lidových pohádek a pověstí do literární podoby se váže ke konci 18. a počátku 19. století. Lidová pohádka je oproti pověsti plná podobenství, kouzel a fikce. Nebývá místně ani časově určena. Oldřich Sirovátka³ píše o pohádce následující: *„Vypravěč ani posluchač nevěří tomu, o čem se v pohádce vykládá; to je tedy podstatný rozdíl od pověsti, kterou vypravěč i posluchač berou jako slovní odraz a pokračování skutečnosti. Avšak mezi vypravěčem a posluchačem pohádky existuje tichá dohoda. Posluchač se rád dává unášet tímto krásným a napínavým výmyslem, protože v něm tuší a cítí spojitost se skutečností a vlastním životem.“*

S tím souvisí názor psychologa Bettelheima⁴, který tvrdí, že pohádky nejsou obrazem vnějšího světa a jejich cílem není přiblížit se realitě. Kouzla a nadpřirozeno v pohádkách naopak odráží náš bohatý vnitřní život, a jsou tak důležitým prvkem v rozvoji dětské psychiky.

Sirovátka dělí pohádky následovně. Největší část lidových pohádek tvoří pohádky kouzelné, s vysokým zastoupením fantazie a fikce. Někdy se označují také jako pohádky *vlastní*. Dále můžeme rozlišovat lidovou pohádku realistickou/novelistickou, která má blíže k realitě a běžnému životu, pohádku legendární, která se opírá o legendu a náboženské motivy, pohádky o zvířatech, kde jsou zvířata personifikována, a v menší míře potom pohádky lhářské/žertovné či selské.

Pohádku Sněhurka⁵, která je námětem k naší inscenaci, není jednoduché zařadit do konkrétní kategorie. Nejedná se o typicky kouzelnou pohádku, spíše se přibližuje pohádce realistické nebo selské. Vykresluje venkovský život, jeho tradice a roční cyklus.

³ SIROVÁTKA, 1998, s. 32

⁴ BETTELHEIM, 2017

⁵ viz příloha A

1.1 Pohádka ve vztahu k dnešním dětem

Bettelheim⁶ nahlíží lidovou pohádku z psychoanalytické perspektivy. Podle něj pohádka pomáhá dítěti s orientací ve světě i v sobě, a je tak důležitým nástrojem při hledání smyslu života dítěte. Autor uvádí, že pohádka pracuje s nevědomím dítěte. Převádí podvědomé a nevědomé obsahy na vědomou úroveň, a díky tomu dítě může lépe zvládat své pudové já. Pohádka vlastně reflektuje, co se odehrává v dětském nevědomí, v dětských snech. Díky pohádkám může dítě vědomě pracovat se svou fantazií. Jeho představy dostávají díky příběhům určitý směr a podobu, což je velmi důležité při vývoji a formování osobnosti dítěte.

Můžeme říci, že pohádkové příběhy vlastně sytí dětské nevědomí a pudové touhy. Bez pohádek by dítě pravděpodobně vyjadřovalo svou pudovost jiným, dost možná nezvladatelným nebo nevysvětlitelným způsobem.

Další důležitou funkcí lidové pohádky je postavení dítěte před určitou existenciální krizí. Prezентuje bez příkras situace, které patří k životu. Zejména se jedná o stárnutí a smrt, ale také třeba chudobu. Dítě si skrze pohádku může takové situace prožít, poprvé se s nimi setkat. Lidové příběhy připravují dítě na skutečný život. Autor ve své práci kritizuje současné, moderní pohádky právě z toho důvodu, že neodrážejí skutečný život, ale smyšlené a „bezpečné“ prostředí.⁷

V lidové pohádce je dobro zastoupeno stejnou měrou jako zlo. Stejně je tomu podle autora i v životě, a také v každém z nás. V současné době je bezpečí široké rodiny čím dál menší, rodiny se ztenčují, rodiče mají na děti méně času, a dítě je tak často vystaveno změnám a osamocení. Je tedy důležitější než dříve vyprávět dětem příběhy o hrdinech, kteří jdou sami do světa, ve kterém i přes mnohé útrapy nakonec naleznou štěstí, lásku. Zajímavý je také fakt, že lidové pohádky nejsou určeny posluchačům určitého věku. Bettelheim uvádí, že si v téže pohádce najdou svá témata jak malé děti, tak dospívající.

⁶ BETTELHEIM, 2017

⁷ tamtéž

Co se týče Erbenovy Sněhurky, vymyká se z tohoto konceptu kouzelné lidové pohádky. Svým charakterem spíše připomíná pověst, je krátká a nekončí happy endem. Z témat, která zmiňuje Bettelheim, se v pohádce objevuje téma smrti nebo konce, ale také zrození. Bettelheim dále uvádí, že v celé lidské historii se psychika dětí vyvíjela na základě jednak přímé zkušenosti, ale také na základě prožitku získaného z příběhu (náboženského, mytického nebo pohádkového). Autor kritizuje současnou filmovou i literární tvorbu, která původní příběh zbavuje „všeho zlého“ a ponechává pouze to dobré, úsměvné, optimistické. Zlo je často v moderních pohádkách degradováno, zesměšněno, a není mu přikládáno takového významu, jako v původním příběhu.

S tím souvisí fakt, že dnešní děti znají lidové pohádky v původní podobě jen velmi málo nebo vůbec. V našem souboru jsem dělala v rámci jedné lekce malý průzkum (průběh lekce viz níže) a tato hypotéza se mi potvrdila. Děti znaly výhradně filmová zpracování známých pohádkových příběhů. Na otázku, zda si v dětství s rodiči četly pohádkové knihy, většina odpověděla, že ne anebo to nebyly lidové pohádky. Z tohoto důvodu jsem také musela změnit svůj původní plán a soustředit se pouze na pohádky a motivy, které děti znají. Při inscenační práci se mi zároveň potvrdilo, že lidové pohádky jsou pro děti stále přitažlivé, motivy je zajímají.

Co se týče současné literatury pro děti a mládež, existují zde i kvalitní zpracování lidových pohádek oblečená do nových kabátů. Typické pohádkové bytosti dostávají novou podobu a vlastnosti. Někdy jsou tyto příběhy parodické, postavy nenaplňují funkci, kterou v původní pohádce měly, někdy tuto funkci autor pouze „převeď“ do dětem známější podoby. Někdy se funkce a vlastnosti postavy změnil, nemusí to však znamenat, že se jedná o nekvalitní literaturu. Uvedme jako příklad vílu Vivi z knížky Víla Vivivíla a stíny zvířat⁸, kde je víla namísto éterické bytosti zobrazená jako punková rebelka. Zajímavá proměna, ale důležitější než zachování původních vilích vlastností, je téma, se kterým příběh pracuje.⁹

⁸ PILÁTOVÁ, 2009

⁹ ŠUBRTOVÁ, 2011

Seznámení dětí s těmito novodobými tituly vnímám jako cestu, jak dětem přiblížit tradiční pohádkové motivy a postavy. Není pravda, že současná tvorba pro děti a mládež je pouze filmová a nevkusná, existují i kvalitní knižní zpracování. Mnoho dětí se však k této literatuře nedostane. Další cestou, jak obléct původní příběh do nového kabátu, může být inscenační proces. V souboru jsme pracovaly s původní Erbenovou pohádkou, v níž jsme nacházely témata a motivy dětem blízké. Na ty jsme se potom soustředily během inscenačního procesu. Děti samy vnášely do procesu své zkušenosti a pohledy, samy vlastně původní příběh přestrojily tak, aby je bavil.

1.2 Pohádka K. J. Erbeny

Erben se začal sběratelské práci věnovat ke konci 30. let 19. století. Ve 40. letech se již sběru pohádek věnoval naplno a uvažoval o vydání pohádkové sbírky.¹⁰ Svě sbírky Erben často opatřoval poznámkami o slovanské mytologii, kde se rozepisoval nad souvislostmi pohádkových postav s pohanskými božstvy. Uvádí například, že čarodějnice z pohádky Jeníček a Mařenka je ztělesněnou zimou (Bábou, zimní bohyní). Tyto úvahy však dle Černého¹¹ mnozí historikové a badatelé označili na nevěrohodné a vědecky nepodložené.

Mytologický základ prý (podle mínění grimmovců) pohádkám dodává platnost dokumentu odrážejícího světonázor našich pohanských předků. Erben velmi podrobně studoval dílo bratří Grimmů a věřil, že lidová pohádka odráží přírodní procesy a zachycuje je v symbolické, personifikované podobě. Velmi často podle něj pohádka zachycuje kontrast slunce a zimy, roční cyklus, který byl také základem pohanské mytologie.

Erben se, stejně jako Grimmové, snažil v pohádkách najít a rekonstruovat zbytky pohanské víry. Za jeho nejzdařilejší pohádky s důrazem na sluneční mýtus považuje Šmahelová¹² *Dlouhého, Širokého a Bystrozrakého, Zlatovlásku a Tři zlaté vlasy děda*

¹⁰ DOLANSKÝ, 1970

¹¹ ČERNÝ, 2009

¹² ŠMAHELOVÁ, 1989

Vševěda. Autorka se zmiňuje také o Erbenově uměleckém (básnickém) záměru při úpravách pohádek, který převyšoval folklorní zájmy. Jinak tomu bylo u Grimmů, kteří zachovávali ryzost původního vyprávění v maximální možné míře. Šmahelová se zabývá také typickými znaky Erbenovy pohádky. Jedním z nich je neurčitost času a místa nebo nízká psychologizace postav. Charakteristika postav je zobrazena spíše v obecné až abstraktní rovině. S tím souvisí práce se symboly. V Erbenových textech převažují krátké, výstižné věty a objevují se různá zvolání nebo lidová přísloví. Tyto znaky můžeme pozorovat i v pohádce Sněhurka, která byla námětem k naší inscenaci. Jejím rozborem se zabývám níže.

Většinu textu Erben zkracoval, aby dosáhl umělecké čistoty. Takto upravené texty často vynikají nad originál. U ruských pohádek autor vynechával vypravěčské pasáže tamních pohádkářů, naopak vyzdvihoval ustálená spojení, která souvisela s folklorem a slovanskou tradicí.¹³

¹³ STANOVSKÝ, VLADISLAV, 1960

2 Slovanské bájesloví K. J. Erbena

V této kapitole vycházím z díla Slovanské bájesloví.¹⁴ Jedná se o vůbec první ucelenou koncepci shrnující Erbenovo bádání v oboru slovanské mytologie. Publikaci vydal Etnologický ústav a Slovanský ústav AV ČR a na jejím vzniku se podílelo mnoho badatelů napříč obory.

Publikace zahrnuje jednak pohledy jednotlivých autorů na Erbenovu tvorbu, jednak v ní najdeme všechny Erbenovy statě souhrnně označované jako Slovanské bájesloví. Tyto studie nebyly ještě nikdy předtím zveřejněny v jednom uceleném svazku. Bránilo tomu jednak post-obrozenecké zpochybnění pravosti některých pramenů, jednak rozdělení Erbenova rukopisu na dvě různá místa. Některé sešity byly uloženy v Národní knihovně v Praze, některé v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, který je umístěn ve Strahovském klášteře. Některé sešity byly navíc uloženy pod jinými názvy a spoluautorka Slovanského bájesloví, Eva Bechyňová (†2000), po nich dle svých slov pátrala dvacet let.¹⁵

2.1 Erben očima současných badatelů a kontext Erbenovy tvorby

Kromě umění na poli poezie a literatury obecně vynikl Erben také jako významný badatel v oblasti folkloristiky a etnografie. Erben se začal zajímat o slovanskou mytologii ve 40. letech 19. století, jeho zájem vrcholil v období 50. a 60. let. V té době v Čechách vrcholilo a vítězilo národní obrození, jehož snahy literatura odrážela. Obrozenecké ideály podnítily u autorů zájem o mytologii našich předků. Součástí tohoto mytologického proudu se stal i Erben, který vycházel zejména z díla bratří Grimmů.

¹⁴ ERBEN, BECHYŇOVÁ, ČERNÝ, KALETA, 2009

¹⁵ BECHYŇOVÁ, 2009

Autoři zastupující tzv. mytologickou školu věřili, že lze najít a částečně rekonstruovat zbytky pohanské víry u nás. Nevyvraceli fakt, že pohanská tradice byla silně determinována křesťanstvím, a historických pramenů, které by původní mytologii dokládaly, zbylo jen velmi málo. Tito autoři však věřili, že zbytky původních tradic se dochovaly zejména v nižších vrstvách společnosti a na venkově v podobě lidových oslav, písní, báčorek, pověstí, pohádek aj. Někteří z těchto autorů považovali za důležitý zdroj informací rukopisy Zelenohorský a Královédvorský, jejichž pravost byla následně zpochybněna (nejprve J. Gebauerem, posléze mnoha dalšími filology a badateli). Tato skutečnost však nesnižuje uměleckou ani vědeckou hodnotu Erbenovy badatelské práce. Jak již bylo zmíněno, kromě Rukopisů se autoři opírali o lidovou slovesnost tehdejší doby. Také se inspirovali u mnoha cizojazyčných autorů, kteří se věnovali historii slovanských národů.¹⁶

Jednalo se o mnoho nejrůznějších studií a kronik zachycujících různé historické události. Erben, jakož i další obrozenečtí autoři, v mnohém vycházeli z německých zdrojů. Nastupující romantismus podnítil zájmy o lidovou slovesnost a mytologii, vznikla tak nová samostatná epocha *slavismu*. Výrazným primárním zdrojem se stala práce bratří Grimmů, zejména pak Jakoba Wilhelma.¹⁷

Jako první doložila Erbenův zájem o folklor jeho sbírka českých lidových písní ze 30. let 19. století, kterou tvořilo 550 kusů. Veřejně se začal angažovat ve věcech slovanství kolem roku 1848, kdy byl zvolen do národního výboru a dohlížel na městský archiv a knihovnu v Praze. Na konci 40. a v 50. letech se už plně zabýval českými a slovanskými pohádkami. Od padesátých let bylo bájesloví hlavním předmětem jeho studia. Roku 1853 také poprvé vyšla sbírka básní Kytice. Jeho práci komplikovala tuberkulóza, kterou Erben trpěl a která několikrát recidivovala.

Jak dodává editor Marcel Černý: „*Erbenovi je celý svět řetězcem mytologicky zatížených symbolů*“.¹⁸ Chce tím poukázat na Erbenův sklon k imaginativnímu a asociativnímu způsobu práce, který se projevuje zejména v jeho bádání na poli

¹⁶ ČERNÝ, KALETA, 2009

¹⁷ BECHYŇOVÁ, ČERNÝ, KALETA, 2009

¹⁸ ČERNÝ, 2009, s.42

etymologie, a který je často jeho pokračovateli zpochybněn. Jedná se např. o asociativní řetězce typu: *Morana – morati – mořiti – mŭra a morous...*

2.2 Erbenovo slovanské bájesloví v pohádkových souvislostech

V následující kapitole představuji Erbenovo pojetí pohanské mytologie. Vycházím z jeho bájeslovných studií a vybírám takové poznatky, které přímo nebo nepřímo souvisí s lidovou pohádkou.

Ve své stati *Vídy čili sudice*¹⁹ Erben předkládá slovanské pojetí *osudu a nevyhnutelnosti* jako vůbec nejstaršího a nerozšířenějšího mytologického odkazu pohanské víry. Studie začíná rozбором principu trojjednosti, který je rozšířen kromě slovanských národů také u Indů, Germánů, Řeků, Římanů a dalších. Autor připodobňuje známé *tři sudice (sudičky)* k božstvům neslovanských národů, ale domnívá se, že osudná trojice má čistě slovanské kořeny a nejedná se o převzatou teorii. Toto tvrzení souvisí pravděpodobně se snahou obrozeneckých autorů vyzdvihovat vše, co je nebo by mohlo být ryze české. Dnes víme, že trojjednost vznikla na společných indoevropských základech. Erben zde vychází mimo jiné z českých přísloví, např: „*Nebyli sobě souzení.*“ nebo: „*Kdo má visetí, však se neutopí.*“ a lidových písní: „*Neplač, nenaříkej, panenka má milá, šak si mě nebyla od boha souzena.*“²⁰

Kromě českých odkazuje také na písně polské, srbské, běloruské, hornolužické a další. Téma osudu úzce souvisí s věštbami, kterými se Slované zabývali ještě dlouho po nástupu křesťanství. Osudná trojice se objevuje v mnoha slovanských pověstech, pověrách či pohádkách. Král má většinou tři syny/dcery; zámky a hrady mají troje dveře/brány; objevují se tři labutě/holubice/panny...

Téma osudovosti se promítlo také do Sněhurky. V pohádce nefigurují sudičky ani jiná trojice. Osudovost vnímám ve zmizení Sněhurky spolu s definitivním koncem zimy. Přírodní cyklus je neměnný, lidskou vůlí neovlivnitelný. Stejně jako se zmizením Sněhurky musí se člověk smířit s létem, a pak zase s další zimou...

¹⁹ ERBEN, 2009, s. 173-224

²⁰ ERBEN, 2009, s. 181

Erben se domnívá, že princip trojjednosti se promítá v představách o prostoru (světu, vesmíru), o čase a o člověku. Ve všech těchto představách se jedná o počátek (stvoření, zrození), prostředek (trvání) a konec (smrt, konec cyklu).

„*Osudné tré jako tvořící, živící a hubící bytnost*“.²¹

Co se týče představ o čase, pojednává Erben o ročních obdobích a cyklu přírody. Autor slučuje jednu z podob Morany s Ježibabou (*Jedíbabou*), která v pohádkách a pověstech představuje zimu. Ve Sněhurce můžeme pozorovat trojjednost v obecné rovině: zrození, života a smrti Sněhurky.

Autor hovoří také o třech osudných barvách. Jsou jimi bílá jakožto barva zrození, červená jakožto barva života a černá – barva smrti. Také poukazuje na skutečnost, že někdy jest černá zaměňována s bílou jako barvou smrti. Je tomu tak např. v některých českých pohádkách a pověstech, kde vystupuje např. bílá paní. Smrt zobrazována jako bílá žena se vyskytuje u mnoha dalších slovanských větví. Tuto zajímavost dokládá faktem, že bílá je barva zimy, tedy ve slovanské symbolice smrti, konce, tmy (např. pořekadlo, že *Martin přijíždí na bílém koni...*).

Co se týče osudné trojice v pohádkách, vyskytuje kromě zmíněných sudiček často v podobě slunce, hvězd a měsíce (případně větru nebo jitřenky). Dále to jsou tři dcery/synové, tři kopce (nebo rozšíření: devatero hor, moří aj.), tři andělé, tři pocestní a mnoho dalšího.

V jedné československé pohádce jsou tři panny provdány za tři zvířata ztělesňující tři živly: za orla, medvěda a velrybu. V další pohádce musí mládenec vykonat tři druhy prací, aby dívky zachránil, přičemž jednu na zemi (porazit dřevěnou sekerou les), druhou ve vodě (bezednou nádobou vylít jezero) a třetí ve vzduchu (vystavět v povětří zámek). Záporné postavy tvoří v těchto pohádkách drak, železný býk, černokněžník, vodník či obr. Erben tyto zlé bytosti připodobňuje k zimnímu období, které tvoří kontrast k živoucím, vzkvétajícím přírodě a slunci. Vězněné panny jsou potom symbolem tohoto života, radosti a bující přírody.

²¹ Tamtéž, s. 220

Souboj zimy a slunce je základem pohanských tradic a obyčejů. V Čechách se v některých krajích dochovalo např. vynášení Smrtky (Morany...), symbolizující ukončení zimy a vítání jara. Zosobněním smrtící zimy je pohanský bůh Černoboh, jako protiklad k němu stojí slunce – Bělboh.

Erben zmiňuje srbskou pověst o zlém králi Trojanovi, který se musel chránit před slunečním svitem. Jednou se nestihl vrátit z noční vyjížďky včas, vyšlo slunce a král se pod jeho paprsky rozplynul. Autor v souvislosti s pověstí hovoří o zimním slunovratu jako o období, kdy zima začíná ztrácet svou sílu a rodí se nové slunce. V pověsti shledává odkaz pohanských předků, pro které byl slunovrat zásadní událostí roku. Král Trojan je podle Erbeny pravděpodobně ztělesněním boha Triglava, konkrétně jeho zimní, temné podoby. Někde se však můžeme dočíst přímo o bohu Trojanovi. Společenství Rodná víra²² zabývající se obnovou slovanských tradic na svém webu uvádí několik teorií vztahující se k tomuto božstvu. Jedna z nich souhlasí s Erbenem, další hovoří o římském císaři Traianovi, kterého lid postupně začal uctívat jako boha. Ta je však odborníky označena za nepravděpodobnou.

Zde shledávám podobnost s příběhem Sněhurky. I ona ztělesňuje zimu, byť její povaha není zlá (ale ani dobrá, charakter postavy není zřejmý). Letní slunce nakonec vyhraje nad slábnoucí zimou.

Dále Erben zmiňuje pověsti a pověry, v nichž se vyskytuje bytost ohnivá, ztělesňující slunce. Touto bytostí může být drak, skřítek nebo kuře, přicházející zjara a přinášející hospodáři úrodu. V Čechách je to nejčastěji drak plévník značící hojnost a bohatství. Mezi staroslovanské bůžky patří také skřítkci (od slova krt, křet, skřet, zdobně potom křítek, skřítek). Skřítkům byly zasvěceny všelijaké sošky, k nimž se lidé modlili a jež prosili o dobrou úrodu. Erben se dále domnívá, že záměnou K za Č se ze slova krt stalo slovo črt, tedy čert. Krt – tvořitel v pohanské mytologii figuruje jako zástupce dobra, světla, slunce. Naproti tomu čert – ničitel je zosobnění negativní síly, tmy, smrti.²³

²² Trojan – Rodná víra. *Rodná víra - Slovanské pohanství: rodnověří: jazyčnictví* [online]. Copyright © Rodná víra [cit. 27.06.2021]. Dostupné z: <https://rodnavira.cz/slovane/bohove/trojan/>

²³ ERBEN, 2009

Autor uvádí následující příklad. "Na mnohých místech vypravuje se, kterak čert za jednu noc vystavěl ohromný most neb jiné veliké stavení a kterak uslyšev kuropění, musil utéci a most se rozbořil. Nocí rozuměj zimu, obrovským mostem led, jenž řeky a jezera pokrývá, a kohout, co zvěstoval světla denního, zosobuje netoliko den, ale nadto častěji i obyčejněji čas letní, jsa takto nepřitelem črta – zimy."²⁴

Erben interpretuje pověst způsobem, který odpovídá pohanským představám o světě. V těch šlo zejména o kontrast slunce a zimy, ze kterého potom vycházela celá slovanská mytologie.

Erben se dále zmiňuje o zodiaku, zvěrokruhu, který se dříve nazýval kruhem nebeským nebo *svorem*. Od tohoto slova odvozuje jméno pohanského boha Svaroga (Svaroha). Kruh nebeský (o 12 znameních) byl dělen na dvě poloviny, letní a zimní, temnou a světlou. Každá polovina má svého vládce – temné zimě vládne Černoboh neboli črt/čert, světlu vládne Bělboh, krt (v pohádkách a křesťanské terminologii anděl).

Shrnutí

Pohanská víra stojí na principu duality, kterou nachází zejména v přírodních procesech. Stěžejní byl (a je) pro pohany roční cyklus, který souvisel se změnami v přírodě i na duši. Slunce v protikladu k zimě se promítá i do lidského života a chování, kdy zlé a smutné nemůže existovat bez dobrého a veselého, a naopak. A nositelkou této starodávné moudrosti je právě lidová pohádka.

²⁴ ERBEN, 2009

3 Pohanský odkaz ve Sněhurce

V následující kapitole rozebírám ruskou pohádku Sněhurka z hlediska pohanské mytologie, přičemž uplatňuji poznatky Erbeny a dalších (i současných) autorů.

Příběh o Sněhurce zachycuje podstatu pohanské víry, a přitom má jednoduchý a stručný děj. To je také jeden z důvodů, proč se stal námětem k naší inscenaci. Příběh začíná zimou a končí letním slunovratem. Obě období představovala pro pohany styčné body jejich víry. Celý rok byl rozdělen na čtyři hlavní a čtyři vedlejší svátky. Pro pojmenování tohoto ročního cyklu se užívají slova jako *kolovrat* nebo *kolo roku*.

Mezi čtyři hlavní pohanské svátky patří letní a zimní slunovrat a jarní a podzimní rovnodennost. Čas mezi těmito obdobími byl dále dělen na tzv. čtvrticí dny. Těmi jsou Hromnice – Zimní Dědkové, Noc ohňů – Jarní Dědkové, Žně – Letní Dědkové, Den Návy (Dušičky) – Podzimní Dědkové.²⁵

V první části pohádky se setkáváme s příchodem jara, které děvčata ze vsi vítají popěvkem:

„Vesno krásná! na čem jsi přišla? na čem jsi přijela?" - "Na rozsoše, na brance!"²⁶

Vesna jako pojmenování jara se užívá dodnes. Většinou se jedná o básnický výraz a můžeme se s ním setkat např. v lidových písních a říkadlech. Dle současných neopohanských autorů se jedná o staroslovanské božstvo, které se podle legendy zrodilo spolu se svým dvojčetem – Jesení. Jejich otcem je bůh větru Stribog a matkou bohyně Pizmar.²⁷ Legenda je součástí Velesovi knihy, jejíž pravost byla zpochybněna. Má však i své zastánce.

²⁵ „Kolovrat aneb Slovanské slavnosti v průběhu roku“ | Slovanský kruh. [online]. Dostupné z: <http://www.slovanskýkruh.cz/2017/03/kolovrat-aneb-slovanske-slavnosti-v-prubehu-roku/>

²⁶ ERBEN, 1953

²⁷ KUZMIŠÍN, 2016

Ať už je Velesova kniha falzifikát či nikoli, pojmenování Vesna se váže k jaru a mládí. Vesna jako bohyně jara zahání zimu, přináší teplo a zeleň. Zjevuje se u studánek jako víla nebo bílá paní. K jarním zvykům patří tzv. *oblévačky*, kdy se lidé koupou v jarních strouhách a očištění vstupují do dalšího roku.²⁸ O tomto zvyku se zmiňuje také J. I. Hanuš, který se zabýval studiem nejen českých slovanských pramenů.

O Vesně píše jako o bohyni uctívané zejména v Rusku. Vesna se často zobrazovala s Moranou, tvoří spolu protikladné, doplňující se síly.²⁹ S oslavami jara úzce souvisí zahájení zemědělské sezóny, proto děti v ukázce odpovídají: Na rozsoše, na brance. Dle dostupných zdrojů se jedná o primitivní pluh nebo podobné zařízení určené k práci na poli.³⁰

Dalším obdobím, kterému je v příběhu věnována pozornost, je den a noc sv. Jana. Dívky ze vsi pletou věnce a zpívají své „*smutno veselé písně*“³¹, známé také jako kupadelné. V těchto písních lidé oslavují slunce ve všech jeho podobách. Nám známá kupadelná píseň je např. Hřej, sluníčko, hřej. Svátky, které se pojí s letním slunovratem, se nazývají Koupadla – zřejmě od tradičního koupání.³² V pohádce dívky trhají kvítí a vyjí věnce. Součástí inscenačního procesu byla také hra na „Kupalo“, pojmenovaná podle běloruského obyčeje. Píše o něm etnograf Primus Sobotka.³³ Děvčata vyberou jednu, které zavážou oči a odvedou ji do lesa. Tato dívka se nazývá *Dzěvka-Kupalo*. Má v ruce několik věnců z kvítí, které náhodně rozdává děvčatům okolo. Ta podle věnečku potom soudí, jak se vdají. I. J. Hanuš k této tradici dodává, že děvčata potom od *Kupalo* utíkala pryč, protože věřila, že

²⁸ ŠINDLÁŘOVÁ, 2003

²⁹ HANUŠ, 1960

³⁰ Socha – Zákulisí slov. *Zákulisí slov* [online]. Copyright © 2020 Zákulisí slov [cit. 17.10.2021]. Dostupné z: <https://www.zakulisislov.cz/socha/>

³¹ ERBEN, 1953

³² KUPADELNÉ SVÁTKY – Rodná víra. *Rodná víra – Slovanské pohanství: rodnověří: jazyčnictví* [online]. Copyright © Rodná víra [cit. 22.10.2021]. Dostupné z: <https://rodnavira.cz/o-nas/nase-cinnost/kupadelne-svatky/>

³³ SOBOTKA, 1879

když je dostihne, budou na manželství čekat dlouho.³⁴ V naší inscenaci jsme si hru upravily, viz dramatizace předlohy a scénář.

V předvečer Svatojánské noci se zapalují rituální ohně, které oslavují sílu slunce. U těchto ohňů se zpívají různé písně. Svatojánská noc je dodnes známa jako magická a tajemná. Byliny mají obzvlášť velkou sílu, zejména kapradí má zázračnou moc. Podle legend se pod ním ukrývá poklad.³⁵

O kapradí píše také I. J. Hanuš. Kapradí kvete pouze o noci svatojánské zlatým květem, kdo se ho zmocní, má klíč k pokladu. Autor zmiňuje i další svatojánské byliny. O Kupadlech píše, že se jedná o opak svátků vánočních. O Vánocích se slunce rodí a na slunovrat umírá. V tomto čase mají někteří bohové velkou sílu a moc, autor se zmiňuje např. o vílách, čarodějnicích a vodnicích.³⁶

Se souborem jsme se zabývaly letním slunovratem a s ním souvisejícími obyčejí. Do inscenace jsme zařadily lidové říkanky týkající se tohoto období. Na konci pohádky dívky přeskakují svatojánský oheň. Ke němu se váže mnoho tradic. Okolo ohňů se tančilo, zpívalo a ohně se přeskakovaly např. na znamení lásky mezi mladými lidmi.

³⁴ HANUŠ, 1860

³⁵ ŠINDLÁŘOVÁ, 2003

³⁶ HANUŠ, 1860

4 Příprava na projekt

Následující kapitola popisuje přípravu na inscenování. Jejím cílem bylo seznámit děti s tématem slovanství a pohanství, a také zmapovat jejich povědomí o této problematice prostřednictvím dramatické výchovy. Nejprve charakterizují skupinu a podmínky, za kterých se projekt uskutečnil. Následně popisují jednotlivé lekce. Vstupní branou k tématu byla lidová pohádka. Každá lekce trvala hodinu až hodinu a půl.

4.1 Charakteristika skupiny a podmínek

Pracuji se skupinou šesti děvčat ve věku 8 až 12. Většina dívek nemá téměř žádnou zkušenost s DV, ale jsou motivované a rychle se učí. Se čtyřmi dívkami jsem začala pracovat v listopadu roku 2019, další dvě se přidaly až v květnu. Mezitím se na dramaťáku vystřídaly různé další děti, které nevydržely docházet pravidelně nebo docházely jen jedno pololetí.

Jedná se o zájmový kroužek, který se obnovil po roční pauze při DDM Kostelec nad Orlicí. Začátky nebyly jednoduché. Přihlásilo se málo dětí, údajně i z toho důvodu, že předchozí lektorka děti spíše odradila. Zpočátku kroužek navštěvovaly střídavě dvě až tři dívky. Postupně se účastnice přidávaly, ale nebraly docházku příliš vážně, takže jsem nikdy dopředu nevěděla, kolik dětí vlastně přijde. V průběhu druhého pololetí již byla docházka stabilnější, jenže situaci zkomplikovala koronavirová epidemie. V březnu došlo k uzavření DDM a s děvčaty jsme se znovu sešly až v druhé polovině května. V této chvíli nás čekalo zásadní rozhodnutí – zda pokračovat v práci na inscenaci nebo ne. Nakonec jsem se rozhodly pokračovat, což pro nás všechny znamenalo pravidelnou docházku, prodloužení lekcí z jedné na dvě hodiny a pilnou domácí přípravu.

Co se týče materiálních podmínek, největší problém byl s prostorem. V únoru jsme se stěhovaly do provizorní budovy, protože stávající DDM čekala rekonstrukce. To obnášelo hledání nových prostor, které nebylo jednoduché, protože nová budova nedisponovala tolika místnostmi jako ta původní. Nakonec jsme zakotvily v malé útulné místnosti s kobercem. Tento prostor byl dostačující, dokud jsme nepostavily stínové divadlo, které zabíralo asi jednu třetinu místnosti. Následně jsme se i s divadélkem přesunuli do „sklepení“, jediné zbývajcí volné místnosti. Jednalo se o

velký, prázdný a chladný prostor. Pro stínové divadlo však ideální, jelikož tam byla tma. Protože naše DDM bylo orientováno spíše sportovně než divadelně, nebylo zde v podstatě žádné technické vybavení pro divadlo. Reflektory jsme si zapůjčily z místní ZUŠ. Další materiální vybavení jsem si mohla na účet organizace zakoupit. Jednalo se o výtvarné potřeby, klubka vlny, nějaké rekvizity apod. Co se týče sociálního prostředí, měla jsem štěstí na vstřícné kolegy, kteří mi pomohli, kdykoli jsem potřebovala.

Charakteristika dívek z hlediska osobnostního, sociálního a uměleckého

Jak jsem již zmiňovala, děvčata nemají téměř žádnou předchozí zkušenost s dramatickou výchovou. Co se týče divadla a vystupování na veřejnosti, některé měly za sebou recitační soutěže či školní představení. Dvě z dívek navštěvovaly dramatický kroužek při DDM minulý rok, který jsem nevedla já, a na který vzpomínaly spíše negativně. Musím však říci, že se dívky velmi rychle učí a jejich motivace je opravdu velká. Bohužel dívky ani jejich rodiče neberou kroužky v DDM příliš vážně, a podle toho také vypadá docházka. Žádná z dívek nemá závaznější sociální ani zdravotní problémy.

Za několik měsíců společné práce jsem pozorovala výsledky. Dívky pochopily základní principy DV, zejména se přestaly bát, že udělají chybu, že řeknou něco špatně apod. Jako skupina děvčata fungují poměrně dobře, byť mezi nejstaršími dvěma panuje někdy rivalita. Dívky jsou zvyklé dostávat zpětnou vazbu v podobě známky či pochvaly/trestu. Některé z nich to přímo vyžadují i po měsících společné práce. Také jsou k sobě poměrně kritické, když jsou např. rozděleny na skupiny, soutěží mezi sebou a druhou skupinu hodnotí podle přísných měřítek. Naproti tomu jsou schopné samostatně pracovat ve skupině a prezentovat svoje výsledky. Co se týče osobnostního rozvoje, dívky často jednají ve spěchu, nesoustředěně, chtějí mít vše rychle hotové.

Na poli divadelním se naučily pracovat se základními DV technikami, jako je štronzo, živé obrazy (fázování příběhu – začátek, střed a konec), zaplňování a cítění prostoru. Při volných improvizacích si dívky skáčou do řeči, dělají vtípky apod., z diváckého hlediska je to *myšmaš* bez zápletky, začátku a konce. Přesto je improvizace baví a chtějí se jim věnovat. Problém s vtípkováním a šaškováním se nám povedlo zredukovat poměrně brzy. Přehrávání je stále aktuální zejména u volných improvizací. Co se týče vypravěčských schopností, zažila jsem je spíše mimo řízené

aktivity, a to, když vyprávěly, co se stalo ve škole, co bylo o prázdninách apod. Některé z dívek neumějí příliš naslouchat a je pro ně nejdůležitější, aby řekly, co zažily samy. Rytmus a hudba jsou také oblasti, kterým jsme se zatím nestihly příliš věnovat a rozvíjet je. Stejně tak pohyb.

Níže se zaměřím na stručnou charakteristiku jednotlivých děvčat k 30. 6. 2020. Jedná se o mé osobní dojmy a pocity. Jména jsou změněna. S prvními čtyřmi dívkami pracuji od listopadu 2019, s posledními dvěma pracuji od května 2020.

Míša

Míša je ze všech dívek nejpoctivější, co se týče docházky. Za celou dobu nechyběla ani jednou. Do divadla a dramaťáku je zapálená, mimo něj se účastní i recitačních a literárních soutěží. Vždy má spoustu nápadů. S tím souvisí to, že je někdy velmi rychlá v komunikaci – mluví rychleji, než přemýšlí, a někdy jí je hůř rozumět. Také je náládová a soutěživá.

Eliška

Eliška je nejmladší z dívek. Když se přihlásila na dramaťák, bylo jí osm. Velmi dobře však s ostatními vychází, a když něčemu nerozumí, nemá problém se zeptat nebo to neřešit. Po divadelní stránce je nadaná, její projev je spontánní. Někdy mluví velmi potichu.

Táňa

Táňa pochází z divadelní rodiny. Její projev je spontánní, mluví pomalu a má výrazný, plný hlas. Co se týče vlastností, je kamarádká, ve skupině zastává roli pečovatelky, stmeluje vztahy a pečuje o ně, udobřuje. Někdy panikaří, zapomene na schůzku.

Alenka

Alenka je poměrně ctižádostivé děvče, ale zároveň na první pohled nevýrazné, tiché. Někdy má problém upřímně říct, co si myslí, má strach, že udělá chybu. Také je často nemocná, rodiče se o ni hodně bojí.

Jana

Jana se k nám přidala až v květnu. Je znát, že nemá předchozí zkušenost s DV. Je hodně kamarádká, motivovaná a má mnoho nápadů. Často mluví příliš rychle, polyká koncovky a hůře artikuluje. Překotnost je viditelná také na jejím těle, stále poskakuje a vrtí se.

Lenka

Lenka se k nám stejně jako Jana přidala později. Také má určité potíže s hlasem a mluvním vyjádřením. Je přátelská, spontánní, nestydí se. Má hodně nápadů a je motivovaná.

4.2 Záznam a reflexe lekcí

1. Pohanství vs. křesťanství

Vůbec první setkání, které bylo zaměřeno na téma slovanství a pohanství, se uskutečnilo v prosinci před Vánocemi. Mým cílem bylo seznámit dívky s tématem, na kterém budeme pracovat, a také zmapovat jejich povědomí o tématu (lidová pohádka, slovanství). Na základě těchto zjištění jsem tvořila další plán práce.

S dívkami jsme nejprve vytvářely asociace k jednotlivým pojmům, následně jsme vedly diskuzi o pohanství a křesťanství. V další části lekce jsme se za pomoci jednoduchých rekvizit přenesly do období raného středověku, kdy ještě byly živé pohanské tradice. Dívky měly za úkol vytvořit živé obrazy na témata jako *pohanská oslava* nebo *síla ohně*. Živé obrazy jsme také rozehrávaly.

Reflexe:

Ze setkání vyplynulo, že dívky o slovanství a pohanství vědí jen velmi málo, a lekce neprobíhala podle mých očekávání. Důvodem byla pravděpodobně i moje nejistota, se kterou jsem se pokoušela téma dívkám předat. Zjistila jsem, že sama nevím, co přesně je mým cílem. V přípravách dalších lekcí bylo nutné zabývat se těmito otázkami:

- Jaké informace chci dívkám předat?
- Proč je (pro mě a pro naši budoucí práci) důležité, aby dívky o pohanství a slovanství věděly?
- Jakou cestou se vydám? (Zabývat se dlouhodobějším plánem)

2. Lidová pohádka

Další lekce byla věnována lidové pohádce. Jednalo se zároveň o vánoční besídku. Nejprve proběhl asociační kruh, následně si dívky vylosovaly pohádkovou postavu, k níž si měly opatřit atribut (předmět/věc typickou pro danou postavu). K hledání mohly využít celý prostor DDM. Úkolem bylo pantomimicky představit svou postavu za využití atributu, ostatní hádaly. Následně dívky jmenovaly pohádky, kde se dané postavy vyskytují. Dívky si vyzkoušely také hru v roli.

Reflexe:

Ze setkání vyplynulo, že dívky baví hra v roli pohádkových postav. Typické pohádkové postavy dobře znají. Méně již konkrétní pohádky. Ukázalo se, že znají zejména jejich televizní zpracování, které se často od knižní podoby liší. Na základě této lekce jsem se rozhodla, že je nutné nejprve dívkám přiblížit lidové pohádky, a až potom navázat s tématem pohanské mytologie.

3. Oheň a rituál

Další cestou, která může pomoci odkrýt téma pohanství, je rituál. Lekce probíhala venku u ohně. Mým cílem bylo přiblížit dívkám pohanskou tradici skrze rekonstruovaný obřad. V plánu bylo vyprávění příběhu u ohně, opékání jablek a tanec kolem ohně.

Reflexe:

Bohužel na setkání dorazily pouze tři dívky, takže většina plánovaných aktivit nebyla proveditelná. Nebyly jsme ani dobře rozmístěny kolem ohně, protože všechny tři dívky pochopitelně chtěly sedět u sebe. Lekce nebyla z mojí strany příliš dobře vystavěná a naplánovaná (nevzala jsem v úvahu, že se brzy stmívá apod.). Setkání

u ohně bylo pro dívky už samo o sobě jiné a nezvyklé, takže ani neměly velkou motivaci se věnovat ještě dramatickým aktivitám. Setkání mě naučilo, že při práci formou DV musím brát v úvahu všechny podněty, které se v daném prostředí vyskytují, a tyto podněty nejprve vyčerpat, a až poté přidávat/vytvářet další. Kdybych měla možnost připravit lekci znovu, věnovala bych se pouze rituálu, jehož program by zaplnil celou lekci. Další aktivity, které nebyly součástí obřadu, působily rušivě.

4. Jeníček a Mařenka

Další setkání jsme věnovaly živým obrazům a pohádce Jeníček a Mařenka. Dívky znaly různé verze pohádky. Připomněly jsme si, jak tvořit příběh. Dívky měly za úkol napsat ve třech větách příběh inspirovaný třemi zvuky, a následně dostaly za úkol ve třech obrazech zachytit nejdůležitější okamžiky v pohádce. Obrazy jsme také rozžívaly – tlesknutí na začátek a na konec improvizace.

Reflexe:

Lekci hodnotím jako přínosnou, dívky si uvědomily, co znamená dramatická situace a soustředily se také na začátek a konec příběhu. Pracovaly jsme se známým motivem, takže jsme jej mohly různě variovat a rozžít.

5. Svatojánská noc

Poslední z lednových setkání jsme věnovaly opět rituálu. Měla jsem v plánu dívky seznámit s jednou z tradičních slovanských oslav a zvolila jsem pro tyto účely období letního slunovratu. Nejprve jsme si zahrály na slepou bábu. Hra vytvořila oslí můstek k pohádce Sněhurka, kterou jsem dívkám přečetla, a která je velmi zaujala. V pohádce je mimo jiné zachycen průběh svatojánských oslav. Ujasnily jsme si pojem slunovrat a související názvy – asociacemi a následnou diskuzí. Následně jsme si formou různých cvičení a her prošly celou oslavou slunovratu. Pracovaly jsme metodou narativní pantomimy (sbírání květin na louce, vití věnečků), využily jsme známé rozpočítadlo a také hru v roli. Nakonec jsme se naučily kupadelní píseň.

Reflexe:

Poslední lednové setkání hodnotím jako nejúspěšnější. Díky tomu, že se pohanský rituál objevil přímo v pohádce, mohla jsem propojit tyto dva prvky a využít je k výstavbě lekce. Pohádka dívky velmi zaujala a nápad využít ji jako námět k inscenaci se zrodil právě zde.

5 Inscenační proces

Následující kapitola je změřená na samotný inscenační proces včetně hledání a charakteristiky námětu, režijně-dramaturgického konceptu a popisu jednotlivých setkání. Kromě samotných lekcí jsme absolvovaly také dvě víkendová soustředění. Podkapitoly řadím chronologicky podle toho, jak jsme pracovaly.

5.1 Hledání námětu – víkendové soustředění

První únorový víkend jsme se sešly, abychom pracovaly na výběru tématu. V plánu byly původně tři pohádky – O dvanácti měsíčkách (slovanská verze Víla přítelkyně a dvanácte měsíců pomocných³⁷), Jeníček a Mařenka, slovanská pohádka Sněhurka. Ke každé pohádce jsem si připravila velký papír – myšlenkovou mapu, mapu nápadů, která bude postupně vznikat. Na konci soustředění jsem měla v plánu mapy dívkám představit a společně bychom rozhodly, na které pohádce budeme dále pracovat.

Začaly jsme společnou snídání. Daly jsme si čaj a dívky si vybraly jednu kartu z Dixitu³⁸ podle své aktuální nálady. První část sobotního dopoledne jsme potom věnovaly „ladicím“ aktivitám – zrcadla, improvizace z pohybu, chůze v prostoru, štronzo + prostředí (kdo, co jsem) s různými obměnami. Z improvizace nám vznikl také příběh, jehož zákonitosti jsme si v reflexi připomněly.

Ve druhé části jsme se již vrhly na pohádku O dvanácti měsíčkách. Dívky měly za domácí úkol si přečíst slovanskou verzi pohádky. Nejprve jsme hledaly rozdíly mezi touto pohádkou a tou, kterou znají. Poté jsme si vytyčily několik zásadních okamžiků, které by v divadelním zpracování pohádky neměly chybět + prostředí děje. Ve slovanské verzi pohádky se vyskytuje vlna, kterou jsem děvčatům přinesla jako

³⁷ ERBEN, Karel Jaromír. Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2021-11-06]. S. 315. Dostupné z WWW: . https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/57/67/86/vybrane_baje_a_povesti_narodni.pdf

³⁸ Desková hra s obrázkovými kartami, které jsou mimo hru samotnou často využívány v různých skupinových aktivitách nebo v psychoterapii.

rekvizitu/materiál. Dívky tvořily živé obrazy v různých rolích, také kolektivní postavy Maryce a zlé sestry (zaměřily jsme se na vztah mezi nimi a rozdíly). Připomněly jsme si nejdůležitější pohanské svátky, k tomu jsme využily obruč, která symbolizuje kolo roku. Dívky měly za úkol správně na obruč umístit zimní slunovrat, jarní rovnodennost, letní slunovrat a podzimní rovnodennost + vztah zimy a slunce v daných obdobích. Posledním úkolem bylo vytvořit za pomoci bílé vlny zimu. Dívky využily židle, mezi kterými vlnu propletly – vznikla jakási pavučina, která zůstala až do druhého dne (dívky vymyslely plno her na prolézání, navigování poslepu apod.). Na konci vznikla myšlenková mapa obsahující mnoho různých nápadů, jak zobrazit 12 měsíčků, jakým způsobem pracovat dál s vlnou, jak využít obruč apod.

Odpoledne bylo volnější – šly jsme na procházku, hrály jsme hry a také jsme si připomněly další pohádku – Sněhurku. Rozhodla jsem se, že budeme vybírat pouze z těchto dvou.

Druhý den jsem měla v plánu opět první část dopoledne věnovat různým DV aktivitám. Jenže když se dívky sešly, začaly spontánně hrát na klavír a na kytaru, dokonce si polepily jednotlivé klávesy u klavíru, aby mohly hrát i ty z nich, které neznají noty. Takže jsem „snídani“ o půl hodiny odložila. U čaje jsem holkám sdělila, že jsem se rozhodla pracovat na pohádce Sněhurka (již z předchozích setkání jsem měla pocit, že mě nějakým způsobem láká, i dívkám se hodně líbila a samy říkaly, že by ji chtěly inscenovat...). Holky to přijaly, ale zároveň by je lákala i práce na pohádce O dvanácti měsíčkách. Ujistila jsem je, že si myšlenkovou mapu nechám, a můžeme ji kdykoli vytáhnout. Vylosovaly jsme si jednu kartu Dixit a pojmenovaly jsme cokoli, co nás napadne v souvislosti se včerejším dnem nebo s pohádkou Sněhurka. Asociace dívek byly: hra na hudební nástroje a zpěv, oheň, vedení a učení z mé strany, proměna (Sněhurky).

Následně jsme si připomněly zrcadla, která plynule přešla do hry na sochy a sochaře. Aktivita tvořila oslí můstek k pohádce, jelikož místo soch jsme tvarovaly sních – „báby“ ze sněhu.

Tvořily jsme tak sousoší, která se dotekem rozzíla. Poté jsme, stejně jako včera, pojmenovaly klíčové scény a prostředí vyskytující se v pohádce. Dívky měly za úkol vytvořit živé obrazy na téma „Jak šel čas...“ – Sněhurku hrála pokaždé jiná dívka podle velikosti. První obraz měl zobrazovat Sněhurku v zimě, když vznikla. Druhý obraz Sněhurku na jaře. Třetí obraz Sněhurku v létě – u jejího konce. Obrazy

nemusely pojmenovat situaci, která byla v pohádce – dívky si mohly vymyslet jakýkoli výjev ze života Sněhurky. Další postavy nebyly určeny.

Živé obrazy byly také rozehrány: dotek + jedna věta/slovo/zvuk. Na prvním obraze byla Sněhurka, jak si hraje se svým otcem a šťastná matka. Na druhém byly tři dívky – kamarádky se Sněhurkou uprostřed a ruce měly spletené dohromady (velmi povedený obraz, možná využijeme v inscenaci), na třetím si dívky postavily „hranici“ ze židlí a stály ve frontě, první již byla nakročená ke skoku přes oheň. Dalším zadáním bylo rozfázovat tento třetí obraz do dalších tří, kdy poslední bude opravdu úplným koncem Sněhurky. Dívky argumentovaly, že to nemůže být obraz, ale scéna v pohybu – proces zmizení. Měly pravdu, poslední obraz mohl být tedy rovnou v pohybu. Dívky zobrazily postupné přeskakování hranice, ve třetím obraze Sněhurka zmizela tak, že po ní zbyl na zemi jen šátek.

Následně jsme se naučily jedno lidové říkadlo o Vesně. K říkadlu jsme vymýšlely pohyby. Zde jsem již přemýšlela nad inscenací a jednotlivými situacemi. Lidové říkadlo bychom mohly využít při hře děvčat, a také posunout děj a zobrazit příchod jara.

Zopakovaly jsme si také oslavu dne svatého Jana, která proběhla v podstatě stejně jako při poslední lednové lekci. Nechybělo ani zpívání kupadelní písně. Na konec jsme si zahrály na klavír (dívky se ráno a po obědě naučily písničku) s postupným odtančením od klavíru a štronzem. Asi to také využijeme.

Reflexe:

Soustředění se vydařilo. Všechny jsme se navzájem lépe poznaly a upevnily vztahy. Mým hlavním cílem bylo vybrat námět k budoucí inscenaci. Cíl byl splněn – rozhodly jsme se pracovat na slovanské pohádce Sněhurka. Dále se podařilo dívky seznámit s tématem slovanství – pohanství. Že jsou si dívky v tématu jistější jsem si mohla ověřit v reflexích a aktivitách zaměřených na toto téma. Došlo mi, jak je důležité jít od známého přes méně známé k úplně neznámému (přes pohádky ke slovanství, ale i od štronza k živým obrazům a další...).

Myšlenková mapa zůstala plná nápadů, ze kterých hlavní je využití stínového divadla (přemýšlely jsme, jak zobrazit oheň a skákání přes něj, proměnu Sněhurky ze sněhové loutky na živou dívku a další momenty). Stínové divadlo bych chtěla kombinovat s činohrou – některé okamžiky před plátnem, některé za. Určitě bych

ráda pracovala s hlasem. Také bychom chtěly využít hudební nástroje, klavír a bubínek.

Stěžejní situace/obrazy jsme vytyčily následovně (+nápady):

1. Zima, lepení báby – před plátnem? (Látka, záclona, vata, noviny + škrob...?)
2. Oživení Sněhurky – ve stínu
3. Jaro, život ve vsi – před plátnem; (říkanky, hry, Vesna)
4. Léto, den před sv. Janem – před plátnem i za; (vití věnců, zpívání, hra na slepou bábu)
5. Skoky přes oheň + rozplynutí – před/za? (barvy na plátno, záclona, sprej, zvednout do vzduchu Moranu...)

Otázkou zůstává, zda v momentě rozplynutí skončit, nebo ještě pokračovat hledáním Sněhurky.

5.2 Rozbor předlohy

O slovanské Sněhurce není v české literatuře téměř žádná zmínka. Zato o Sněhurce a sedmi trpaslících se toho můžeme dočíst mnoho, zejména se jedná o psychologické výklady pohádky. Spojitost mezi příběhy však nevnímám, jediný společný jmenovatel je postava Sněhurky a jejího zrození v zimě.

Slovanská Sněhurka se objevuje v různých knihách a vydáních. Jedná se o stejný příběh, v novějších vydáních jsou nahrazeny některé zastaralé výrazy současnými. S děvčaty jsme pracovaly s původní Erbenovou verzí. Objevují se zde archaismy jako *nezabudka* (pomněnka), *rozsocha* (pluh) nebo *bába* (ve smyslu sněhuláka). Jinak je text psán spisovnou češtinou Erbenovy doby. V textu se neobjevují popisné pasáže, čtenář tedy neví, kde a kdy se příběh odehrává. Erben se soustředil na děj a popisoval prostředí pouze tehdy, pokud s ním přímo souviselo. Text je jednoduchý, stručný a děj se rychle posouvá. Erben popisuje postavy pouze zvnějšku, vnitřní charakteristika se zde neobjevuje. Symbolika a obecně platné zákony přírody jsou v Erbenově tvorbě nadřazeny psychologii a motivaci postav.

Nejedná se o kouzelnou pohádku ani o pohádku s dobrým koncem. Nevystupuje zde ani typický pohádkový hrdina. Takže mravní hodnota také není to hlavní, co zde nacházíme. V pohádce nebojuje dobro se zlem, byť se zde vyskytuje dualita (zima x slunce), která je základem příběhu. Pohádka plyne tak, jak plyne čas v přírodě. Proti tomu nelze bojovat ani se z tohoto cyklu vymanit – pro Erbenovu typická nevyhnutelnost osudu. S tím souvisí také téma příběhu.

Verze a interpretace předlohy

Při pátrání po původní ruské verzi pohádky jsem narazila na jakousi internetovou čítanku³⁹. Zde jsou uvedeny dvě verze pohádky. Jedna je téměř shodná s Erbenovou Sněhurkou, druhá se poměrně výrazně liší v dějovém uspořádání i tématu.

Erbenova pohádka začíná úvodem a stručným popisem prostředí a roční doby. Je zima a Ivan s Marií si uplácají ze sněhu děťátko, které následně oživne. Dívka roste a všichni ji mají rádi. S příchodem jara začíná Sněhurka chřadnout a v létě už ani nechce jít s děvčaty ze vsi na oslavu. Nakonec se při skákání přes oheň rozplyne. Erbenova verze je oproti ruské obohacena o folklorní pojmenování. Dívky zde vítají Vesnu, oslavují den a noc svatého Jana, zpívají kupadelní písně. V ruské pohádce zkrátka přichází jaro, děvčata oslavují léto, zpívají a tančí, nakonec přeskakují oheň. Závěr ruské pohádky je o něco delší, děvčata ještě na Sněhurku po jejím zmizení volají, ale odpoví jim jen ozvěna z lesa. Jinak jsou obě verze hodně podobné, překlad je často doslovný.

Druhá ruská verze pohádky začíná podobně. Na jaře už je z děťátka děvče, které jde s dalšími dvěma dívkami do lesa na borůvky. Sněhurka už má plný pohár, zatímco dívky nemají nic. Ze závidy Sněhurku zabijí, tělo zahrabou a místo označí větvíčkou. Stařence a stařečkovi řeknou, že se dívka ztratila. Dědeček s babičkou jsou moc smutní. Potom jede lesem kupec se svým synkem, který uvidí větvíčku a chce z ní vyřezat píšťalku. Kupec ji vyřeže, a když syn začne hrát, píšťalka zpívá o tom, že ji

³⁹ *Снегурочка - русская народная сказка* (Sněhurka, ruská lidová pohádka). [online]. Dostupné z: <https://mishka-knizhka.ru/skazki-dlay-detey/russkie-narodnye-skazki/russkie-volshebnye-skazki/snegurochka/>

dvě přítelkyně v lese zabily. Dvojice dojde až k chaloupce, kde žije dědeček s babičkou. I zde píšťalka zazpívá a babička s dědečkem poznají, že jde o Sněhurku. Shromáždí se celá ves a příběhnou i ty přítelkyně. Nakonec píšťalka praskne a Sněhurka se objeví živá. Přítelkyně jsou vyhnány do lesa na pospas zvěři.

Zde mě zaujala orientace na vztahovou rovinu příběhu. Oproti první verzi jsou zde detailněji vykresleny emoce postav a důležitou úlohu zde hraje souboj dobra a zla. Pohádka končí dobře. Svým charakterem se jedná o kouzelnou pohádku. Zmiňuji ji zde zejména kvůli tématu vztahovosti.

Jiná verze Sněhurky, která existuje jako opera i televizní zpracování⁴⁰, přináší další téma, jímž je láska. Sněhurka je zde vykreslena jako dcera Vesny a dědy Mráze, která nemůže prožívat lásku. Čím více poznává lidský život, tím více touží poznat i tento cit. Prosí tedy svou matku o schopnost milovat. Vesna jí to umožní, ale podmínkou je, že ji nemůže vidět jarní bůh Jaril, tedy slunce. Sněhurka se musí vyhýbat paprskům. Zamiluje se do prvního muže, kterého uvidí, a je svatba. Při ní však Sněhurka zapomíná na podmínku a sluneční paprsek ji osvítlí. Sněhurka se rozplyne. Mladík bez ní nechce žít, a tak se utopí. Příběh končí oslavou slunce.

Zajímavé zpracování, které propojuje mytologický motiv a příběh o lásce. Zmiňuji ho zde zejména kvůli postavě Sněhurky, která zde nejprve figuruje jako božská bytost bez citů. Jejich poznání se jí nakonec stane osudnou. Při tvorbě inscenace jsme si dlouho lámaly hlavu s uchopením postavy Sněhurky.

Sněhurka je v předloze k naší inscenaci ztělesněním zimy. Spolu s narůstající silou slunce její moc slábne, až se nakonec o letním slunovratu úplně rozplyne.

Téma a jeho proměny

Při rozboru textu jsem přemýšlela nad různými tématy. Výrazné bylo téma zmizení, odchodu blízkého člověka, kamaráda. Proběhlo také několik lekcí na toto téma. Směřovala jsem to spíše ke kamarádkým vztahům než k rodině. Některé dívky

⁴⁰ Jde o Sněhurku – jarní pohádku; nejprve vznikla divadelní hra od A. N. Ostrovského (1948), která byla předlohou pro filmové zpracování (1952).

zmínily, že mají zkušenost např. s odstěhováním kamarádky. Naproti tomu stojí téma příchodu nového člověka do kolektivu. S tím mají dívky také zkušenost, protože se v Kostelci nachází uprchlické centrum a často jim do třídy přicházejí děti z těchto rodin. Nakonec jsme se rozhodly pracovat s tématem vztahů v dívčím kolektivu obecně. V průběhu práce na inscenaci se formovala jednotlivá témata dívek. U některých to bylo zřetelnější, některá si to nechávala pro sebe. Výrazně jsem vnímala témata *kluci a škola*.

Co dala Sněhurka dívkám? Bohužel jsme již neměly prostor pro sdílení a reflexi celého procesu, mohu se tedy jen domnívat. Několikrát jsem zpětně přemýšlela, co dívky na pohádce tolik upoutalo. Zda to byla její jednoduchost a čistota, nebo za tím stálo něco víc. Právě potíže s ukončením příběhu byly možná cestou k rodícímu se tématu cykličnosti přírody a života v ní. Možná jiný pohled na smrt jako na nový začátek. Téma, se kterým bych chtěla pracovat dál, je obsaženo v Ivanově promluvě: „...*netrvá na světě věčně radost a zármutek taky bez konce není.*“ Možná spíš než téma konečnosti jsme chtěly poslední scénou zobrazit naději.

Další dvě verze pohádky jsem poznala až po ukončení práce na inscenaci. Zaujala mě zde témata závidění a lásky. Kdybych s děvčaty pokračovala v inscenování, ráda bych jim představila i tyto verze příběhu. Je možné, že by to s inscenací tematicky zahýbalo.

Časoprostor a kompozice

Jak již bylo řečeno výše, Erben často své příběhy nezasazuje do konkrétní doby ani místa. Ani ve Sněhurce není období nijak určeno, příběh by se mohl odehrát kdykoli. Z textu je patrné, že jde o venkovské prostředí. Děj se odehrává v jednom půlroce, od zimy do léta. Děj je vystavěn chronologicky, od Sněhurčina zrození po její zmizení. V inscenaci zachováme chronologii tak, jak je tomu v pohádce.

Text jako předloha pro dramatizaci

V textu se nevyskytuje mnoho přímé řeči, většina textu je složena z promluv vypravěče v er-formě. Pokud se jedná o promluvy postav, jsou to spíše jednoduché

věty, oslovení, citoslovce apod. Jednotlivé situace jsou popsány většinou obecně a ve zkratce, bez větších detailů (kromě první části, kde Ivan s Marií staví Sněhurku). Díky archaickému jazyku, stručným promluvám postav a celkové symbolice díla působí text poeticky.

Text již posloužil jako předloha k dramatizaci i v Česku, autorkou je Jarmila Čermáková a hra nese název Sněhurka svatojánská.⁴¹ Kromě tohoto zpracování můžeme najít nejednu ruskou verzi, např. Sněhurku od Ostrovského⁴², na jejíž motivy vznikla animovaná pohádka uvedená i u nás. Příběh se od původního poměrně liší, ale základ zůstal stejný. Sněhurce se stane osudnou kromě jarního slunce také láska, jak je uvedeno výše.

Domnívám se, že se jedná o text vhodný k dramatizaci a k inscenování s dětmi. Je zde několik témat, kterými se lze zabývat. Pohádka Sněhurka je vhodná pro práci s kolektivem děvčat, jelikož hlavními postavami jsou Ivan s Marií jako rodiče Sněhurky, Sněhurka a její kamarádky – děvčata ze vsi. V pohádce je také krásně čitelná slovanská symbolika.

5.3 Dramatizace předlohy

Dramatizaci předlohy jsem konzultovala zejména v rámci Dramatizátorského semináře s vyučující MgA. Annou Hrneckovou. Scénář začal vznikat až v květnu, potom, co jsem si ujasnila téma inscenace. Tím bylo kamarádství a vztahová rovina dívek. Věděla jsem, že chci v inscenaci zachovat čistotu a stylizaci. Také jsem už od začátku měla představu stínového divadla, které střídaly činoherní obrazy. Zpočátku nebylo jasné, zda Sněhurka bude ztvárněna jednou z dívek, nebo zda to bude loutka. Hrála jsem si i s myšlenkou, že by v inscenaci neúčinkovala vůbec, a dívky by o ní např. jen mluvily. Také jsem věděla, že chci pracovat s vypravěčem, ať už kolektivním nebo klasickým.

⁴¹ ČERMÁKOVÁ, 1993

⁴² OSTROVSKIJ, 1948

Následně jsme se s dívkami věnovaly různým improvizacím vztahujícím se k příběhu. Automaticky se do role Sněhurky stylizovala vždy jedna herečka, nejmladší Eliška. I dívky ji tak podvědomě vnímaly. Možná to bylo tím, že byla výrazně mladší, a tedy jiná, křehká. To bylo také důvodem, proč jsme se nakonec rozhodly pro živou Sněhurku. Jako úplně první náznak scénosledu by se dal označit konec našeho únorového soustředění. Zde vykrystalizovalo několik scén, které chceme v inscenaci zachovat. Jednalo se o zrození Sněhurky (ozn. jako lepení báby), jaro a chřadnutí Sněhurky (život s děvčaty), předvečer Svatojánské noci (vití věnečků, hra na slepou bábu) a rozplynutí Sněhurky (skákání přes oheň).

V následujícím čase jsme se věnovaly příběhu jako takovému. Zaměřovaly jsme se na začátek, zápletku a konec. Společně s děvčaty jsme tvořily první podobu bodového scénáře. To jsme stihly ještě v březnu před uzavřením škol. Tou dobou jsme již také měly k dispozici stínové divadlo. Některé scény z bodového scénáře jsme měly rozpracované z předchozích improvizací. Jednalo se o slunovratové oslavy – pletení věnečků, rozpočítávání, hra na slepou bábu (Kupalo) a úplně první scénu se stínovým divadlem. Tyto scény jsem již zpracovala jako dialogy. K některým dalším scénám jsem měla pouze rozepsanou představu a informaci, zda se bude odehrávat ve stínu nebo před plátnem, případně v kombinaci.

V květnu jsme se k příběhu opět vrátily. Připomněly jsme si naťuknutý bodový scénář. Začaly jsme oživovat jednotlivé scény prostřednictvím improvizací. Také jsme se věnovaly říkankám a písním vztahujícím se k pohanským tradicím. Některé z nich jsme zapojily do scénáře. Kromě vedených aktivit jsem trávila s dívkami čas také o přestávkách, kdy jsem pozorovala jejich zaujetí pro tanec. Dívky mi jen tak mimoděk rády ukazovaly, jak tančí podle videí na sociálních sítích. Jedním z tanečků byla také *Karanténa*, tanec na písničku o koronavirových opatřeních a zároveň parodie na známou *Macarenu*. Rozhodly jsme se, že do inscenace zapojíme i tento prvek. Mojí představou bylo propojení současného a historického světa. Prostředí pro inscenaci si vytvořily dívky v podstatě samy za pomoci výtvarných a vizualizačních technik, viz níže v průběhu lekcí. Pro orámování příběhu hodinou dramaťáku jsme se rozhodly na základě postavy vypravěče, který čte z knížky pohádku.

Při tvorbě scénáře jsem se potýkala s několika nejasnostmi. Zároveň mě stresoval nedostatek času na jejich vyřešení. Jednalo se o postavu Sněhurky – kdo je to?

Nejprve jsem měla představu dívky z minulosti, z dob, kdy se slavily pohanské svátky. Tato dívka by přiletěla do současného světa na návštěvu, předat určité poselství, moudrost. Mohla by sem také zabloudit. Tato představa se nakonec neuchytila. Dále jsme pracovaly s možností prolínání pohádkového a současného světa, kdy Sněhurka bude jakýsi prostředník mezi nimi. V tomto duchu jsme potom pokračovaly dál. Největším problémem, se kterým jsme se potýkaly, byl konec příběhu. Jednalo se jak o technickou otázku, tak o smysluplné naplnění děje. Lámaly jsme si hlavu, jakým způsobem ztvárnit skoky přes oheň a zmizení Sněhurky. To se nakonec podařilo vymyslet, ale stále to nebylo ono... Děvčata potom Sněhurku hledala, ale pořád scházela ta závěrečná pointa. Nakonec jsme se rozhodly pro přidání další scény, vlastně dvou. Rámec dramataku, kdy dívky reflektovaly své pocity ze zmizení Sněhurky, a další zimu. Tato scéna měla symbolizovat roční cyklus a naději, že se Sněhurka se zimou zase vrátí. V této podobě inscenace zůstala do premiéry.

5.4 Inscenační klíč

Časoprostor inscenace

V inscenaci se střídají dvě časová období. Příběh začíná, pominu-li rámec, v době archaické a pokračuje dál současností. Na venkově se stále dodržují zvyky a tradice z dávných dob. S děvčaty jsme určení času a prostoru věnovaly několik lekcí. Nejprve jsme se zabývaly venkovem obecně – co tam nesmí chybět, co se naopak na venkov nehodí? Dívky tvořily živé sochy a za pomoci svých těl tvořily vesnici. Nakonec si nakreslily plánec obce, kterou pojmenovaly Holeklhota. Následně si každá z dívek vysnila obydlí, ve kterém její postava bydlí. Dívky se shodly na jménech postav Viki, Niky, Kiki, Bibi a Sisi + Sněhurka. Děj pohádky se odehrává v průběhu půl roku a je orámován hodinou dramataku – divadelní zkouškou.

Postavy

Pracujeme s postavami Marie, Ivana, Morany, Sněhurky a jejích kamarádek. První tři postavy jsou loutky, Sněhurku hraje jedna z dívek a má také svou loutku – panenku. Výstavbě charakterů jsme věnovaly několik lekcí. Po tom, co si dívky vysnily svá obydlí, měly za úkol pozvat ostatní na návštěvu a provést je imaginárním domem/statkem... Vlastně si nejsem jistá, zda je termín výstavba charakterů na místě. Dívky byly z větší části samy sebou než postavami... Mým původním

záměrem bylo, aby si každá z nich pojmenovala jedno téma/problém a jednu dominantní vlastnost, a tyto dvě informace měly být stěžejní při tvorbě charakterů. U dívek, které s námi pracovaly od listopadu, se to víceméně podařilo, u dalších spíše ne. To, že jsou v roli, určovalo hlavně jméno postavy. Co se týče Sněhurky, holky se shodly, že pochází z nebe, protože je to vlastně ztělesněná zima a vznikla ze sněhu. Důvod její návštěvy na zem jsme rozebíraly, ale nakonec jsem usoudila, že to není až tak podstatné – je to tajemná bytost, a stejně tak její příchod a odchod mohou být zahaleny tajemstvím. Charakterem dalších postav jsme se příliš nezabývaly. U Marie a Ivana jsme zachovaly archaický jazyk.

Herectví a stylizace

Postavy v naší inscenaci jsou podobné dívkám v souboru. Dívky si svou postavu samy charakterizovaly, přičemž do ní promítly samy sebe. Postavy se od holek liší jménem a některými vlastnostmi. Dívky ale nejsou zatím schopné charakterizace, proto je výstavba charakterů spíše symbolickou než funkční aktivitou. Dívky tak mohou pocítit rozdíl mezi jimi a postavou. Charakter postavy se však nepromítne do herectví. Za důležité považuji vést dívky k uvědomování si rozdílu mezi „teď jsem postavou, teď hraju“ a „teď jsem sama sebou“. Nejde mi tolik o přesné zobrazení charakteru postavy.

Stínové divadlo, loutky, scéna

Jak jsem již zmínila, představu stínového divadla jsem měla od chvíle, kdy byl vybrán námět. Důvodem byly hlavně možnosti, které stínové divadlo nabízí. Zejména zrození Sněhurky a její zmizení jsem plánovala zobrazit ve stínu. Od začátku jsem tuto možnost konzultovala s dívkami, které byly pro stínové divadlo nadšené. Žádnou zkušenost s ním však neměly, ani já jsem si nebyla v této oblasti úplně jistá. Podobná situace nastala i s loutkami. Jejich využití se váže jednak ke stínovému divadlu (Marie a Ivan), jednak hrajeme s loutkou Sněhurky a Morany.

Do výroby stínového divadla se dívky nezapojily zejména z časových důvodů. S technickou realizací nám pomohl kamarád. Divadlo měří cca 3 m na výšku, 2 m na šířku. Je vyrobeno z dřevěné konstrukce a bílého plátna. Dřevěné latě v sobě mají

otvory, do kterých lze zavěsit na vlasec různé další prvky z kartonu (sněhové vločky, květiny, hrníčky...).

Ivan s Marií jsou stínové loutky vyrobené z kartonu, ovládané zespoda dřevěnou tyčkou. Stínové loutky měří asi 40 cm. Jelikož se objeví i před plátnem, jsou oblečeny a mají výraz. Z druhé strany bude potom jiný oděv a jiný výraz – poslední scéna je totožná s první až na jména postav, viz scénář⁴³. Další loutkou je Sněhurka, kterou má herečka stále při sobě (je jakýmsi jejím atributem). Jedná se o panenku vyrobenou z polystyrenu a textilu. Měří asi 40 cm a ovládá se jednou rukou. Co se týče kulis, využily jsme dub vyrobený z papírového válce a kartonu. Před stínovým divadlem se nachází na zemi látka – koberec, na níž sedíme při rámcových scénách. Na jevišti jsou všechny herečky, pokud zrovna nehrají, sedí při kraji.

5.5 Záznam a reflexe lekcí

11. 5.

Po dvouměsíční pauze jsme se znovu setkaly 11. května. Zásadní bylo rozhodnout se, zda budeme v inscenačním procesu pokračovat, nebo ne.

Cíle lekce

- Rozhodnout se, zda budeme v inscenační práci pokračovat
- Připomenout si pohádku, na které jsme pracovaly
- Zabývat se tématem kamarádství a dívčího kolektivu
- Začít s budováním charakterů
- Vyzkoušet si hru v roli

⁴³ příloha B

Popis lekce

Lekci jsme začaly chůzí v prostoru, kterou jsme se naladily na sebe i na prostor. Následovaly živé obrazy, ve kterých jsme si připomněly pět nejvýraznějších okamžiků v pohádce Sněhurka. Obrazy jsme také rozžívaly. Při reflexi aktivity jsme se zaměřily na vrchol a dramatické situace příběhu. Po úvodním připomenutí předchozí práce jsem se dívek zeptala, zda chtějí v inscenační tvorbě pokračovat, a dohodly jsme se na podmínkách další práce (delší lekce, povinná účast, domácí úkoly...).

Následně dívky tvořily asociace ke slovu *kamarádka*. Další aktivitou byla známá hra *na kouzelníka*, kde dívky získaly zpět svoje cennosti. Tyto předměty si potom se zavřenýma očima posílaly a nechaly si ten, který je nejvíce oslovil, ale nemohly si nechat ten svůj. Dalším úkolem bylo vymyslet postavu, které by mohl daný předmět patřit. Zadání bylo následující: *Dívka, která chodí do páté třídy, ztratila tento předmět. Vymyslete její jméno a důvod, proč je pro ni tato věc důležitá. Vaše postava možná zrovna řeší nějaký problém. Můžete ho k charakteristice přidat.* Následně dívky představily svou postavu ostatním.

Dále jsme si vyzkoušely improvizaci s následujícím zadáním: *Začneme v prostředí školní třídy, jste kamarádky a blíží se konec hodiny matematiky, kterou máte se svým třídním učitelem. Jste v roli dívek, které jste si vytvořily v předchozím úkolu.*

Do improvizace jsme vstoupily z živého obrazu „*hodina matiky*“, ve kterém jsem účinkovala již v roli učitele. Na tlesknutí se obraz rozžívá. Učitel končí hodinu a oznamuje žákům, že k nim nazítří přijde do třídy nová dívka. Zatím nemá žádné další informace, ani neví, jak se jmenuje nebo odkud je. Jen prosí žáky, aby se k nové dívce chovali hezky a aby jí pomohli, když bude třeba. S těmito slovy učitel ze třídy odchází a žáci mají přestávku.

Improvizace ještě chvilku trvala, následně jsme s děvčaty reflektovaly jejich pocity. Pokračovaly jsme cestou ze školy, kde jsme si vyzkoušely různé druhy chůze ve sněhu. Protože se Sněhurka zrodila v zimě, chtěla jsem, aby to děvčata od začátku vnímala.

Následovala další improvizace, setkání dívek – kamarádek na oblíbeném místě u velkého dubu. Zadání: *Je odpoledne po škole, setkáváte se na svém oblíbeném*

místě u velkého dubu. Potkáváte se tu skoro každý den a řešíte, co bylo ve škole a tak. Téma rozhovoru nechávám na vás. Na tlesnutí začíná improvizace.

Pokračovaly jsme imaginární koulovanou. Následně dívky vystoupily z rolí a pohodlně se položily na zem. Jak to bylo dál se dívky dozvěděly jako posluchačky:

Druhý den byli všichni zvědaví na tu novou dívku. Když zazvonilo, napjatě a tiše čekali, kdo se objeví ve dveřích. První vešel učitel. Za ním vešlo do třídy děvče, rozhlíželo se a vypadalo trochu vystrašeně. V ruce mělo panenku. Dívka se posadila do prázdné lavice a nic neříkala. O přestávce tiše seděla, hrála si se svou panenkou a když se jí někdo na něco zeptal, stručně odpovídala.

Reflexe lekce

Dívky si dobře vybavily, na čem jsme pracovaly v předchozím období. Nevzpomněly si na detaily, ale byly schopné zachytit děj pohádky v pěti obrazech. Domluvily jsme se, že budeme i přes dlouhou pauzu v inscenační práci pokračovat a zvládneme uvést premiéru ještě letošní školní rok. Práce před námi bylo opravdu hodně a času nezbývalo mnoho. Premiéra byla plánovaná na 3. července. Znamenalo to, že budeme muset prodloužit jednotlivá setkání z hodiny na dvě a scházet se v plném počtu. Pro mě to znamenalo začít pracovat na scénáři a inscenačním klíči.

Hru *na kouzelníka* dívky mají v oblibě. Po získání jednotlivých předmětů dívky představily své postavy, kterým vymyslely zajímavá jména, vlastnosti a problémy. Pozorovala jsem, že některé problémy postav se týkaly dívek samotných, což byl můj záměr. Jednalo se např. o problémy ve škole nebo vztahy mezi *holkami a klukama*.

Avšak vstup do role ve smyslu charakterizace vlastně neproběhl, protože dívky byly při improvizaci spíše samy sebou. Zpočátku jsem nevěděla, jak se s tím vypořádat, ale následně jsem si uvědomila, že to nevádí. Naopak. Dívky s dramatickou výchovou začínají a *simulace*⁴⁴ se jeví jako ideální prostředek začínající herecké práce.

⁴⁴ Nejjednodušší typ hry v roli, kdy se hráč ocitá ve fiktivní situaci, ale je stále sám sebou. (Valenta, 2008)

Při reflexi pocitů dívky zmiňovaly hlavně zvědavost. Dozvěděla jsem se, že do jejich školy často přicházejí noví žáci, protože se v Kostelci nachází uprchlické centrum.

Při další improvizaci – u dubu – jsem dívky nechala bez vedení a pouze tiše pozorovala. Signalizovala jsem pouze začátek a konec improvizace (tlesknutím). Průběh improvizace střídala nejistota a tzv. čmáranicová stádia⁴⁵. Pár postřehů jsem si však poznamenala se záměrem využít je při tvorbě scénáře. Dívky zatím nejsou schopny volné improvizace na té úrovni, aby si uvědomovaly její uměleckou hodnotu. Často mluví přes sebe, jsou otočeny zády k divákovi, nedrží se jednoho tématu, nesledují začátek a konec...

Nápad s imaginární koulovanou a chůzí ve sněhu bychom rády využily v inscenaci.

18. 5.

Cíle lekce

- Zbývat se postavou Sněhurky, doplnit místa nedourčenosti spojená s postavou
- Ujasnit si časoprostor inscenace
- Pojmenovat rozdíly mezi realitou a pohádkovým světem

Popis lekce

Dívky měly nejprve jednou větou pojmenovat, co bylo minule. Následně jsme se rozehrály chůzí v prostoru, štronzem a různými obměnami. Poté si dívky našly místo v prostoru, kde se mohly uvelebit a zavřít oči. Mezitím naslouchaly zadání:

„Nyní se stáváte astronauty a letíte objevovat nové světy. Až otevřete oči, probudíte se na neznámé, cizí planetě. Budou tam nejrůznější podivné předměty, které můžete prozkoumat a zjistit, k čemu by se asi mohly používat. Vaším úkolem je vybrat si

⁴⁵ Na tento fenomén poukazuje Brian Way, 2014

jeden předmět a přivést ho zpátky na Zem, kde představíte ostatním jeho funkci. Bud'te opatrní, nevíte, co se na neznámé planetě skrývá..."

Následně se dívky probouzí a zkoumají všechno, co najdou v místnosti. Zkoušejí danou věc používat neobvyklým způsobem. Jeden předmět si vezmou zpátky na Zem a prezentují jej ostatním na *vesmírné konferenci*.

Následuje reflexe pocitů, která je zároveň oslím můstkem k postavě Sněhurky. Diskuze se točila kolem následujících otázek:

- Proč myslíte, že jsme letěly objevovat nový svět?
- Odkud přiletěla Sněhurka? Kde se vzala?
- Co ji odlišuje od ostatních holek?
- Proč přišla? Proč odešla? Kam?

Nakonec dívky měly za úkol pojmenovat Sněhurku jedním charakteristickým slovem.

V dalších aktivitách jsme se zabývaly prostředím inscenace. První blok aktivit byl zaměřen na prostředí současné vesnice, tedy místa, kde žijí kamarádky v našem příběhu. Nejprve děvčata tvořila jednotlivé budovy a místa ve vesnici prostřednictvím svých těl. Tvořily jakési sousoší nebo obraz vesnice.

Následně děvčata kreslila velkoformátový plán obce, kam zachytila všechny budovy a místa vytvořená v předešlé aktivitě. Dívky vymyslely také název obce.

Dalším krokem bylo vytváření vlastních obydlí prostřednictvím vizualizace. Dívky se položily na zem a se zavřenýma očima si představovaly, kde jejich postava ve vesnici bydlí. Nejprve si vysnily své domovy zvenčí i s okolím a zahradou, poté vstoupily dovnitř a procházely jednotlivými místnostmi, až došly do svého pokoje. Nakonec jsme se posadily do kruhu a dívky své představy popsaly ostatním.

Další prostředí, kterým jsme se zabývaly, bylo prostředí Erbenovy pohádky. Nejprve jsme vedly diskuzi, jak si pohádkové prostředí představujeme – jak jsou pohádkové postavy oblečeny, v jaké žijí době, jak mluví...

Opět jsme tvořily vesnici pomocí těl. Tentokrát jsme se zaměřily na rozdíly – co je jinak v pohádce?

Následovala chůze prostorem s pohádkovými pozdravy. Jak se dřív lidi zdravili?

Prostředí pohádky jsme zakončili opět diskuzí zaměřenou na pohanství a tradice.

Na setkání jsem přinesla první verzi scénáře (zatím pouze prvních pár scén).

Reflexe

Po úvodní aktivitě – průzkumu planety – jsme se zabývaly postavou Sněhurky. Společně s dívkami jsme se shodly, že Sněhurka nepochází z tohoto světa. Moje původní představa byla taková, že Sněhurka přichází z minulosti, z dob, kdy byly živá pohanská tradice, aby dívky těmto starým zvykům naučila. Holky však trvaly na tom, že Sněhurka pochází z nebe, protože „*ji přece uplácali ze sněhu, a ten padá z nebe*“. Přijala jsem tedy představu dívek a svůj původní plán jsem opustila. Vznikla tu sice mezera v otázce, proč Sněhurka přichází, ale tu jsme mohly vyřešit příště. Napadaly mě i další otázky: Je Sněhurka nesmrtelná? Vidí všechno, když žije v nebi? Sněhurka se do nebe zase vrátí, až zmizí ze Země? Nebo se s ní stane něco jiného?

Zároveň jsem přemýšlela, zda je nutné, aby dívky znaly odpovědi. Nebude to spíše na škodu, když si zodpovíme tato tajemství? Možná i otázka Sněhurčina příchodu může zůstat bez odpovědi.

Dívky pojmenovaly Sněhurku jedním slovem takto: *zima, sníh, holka, bytost*.

Při tvorbě vesnického prostředí se ukázalo, že děvčata moc dobře nevědí, co je pro venkov typické. Nejprve jsme si tedy na toto téma povídaly, až potom dívky vytvářely budovy a místa pomocí svých těl. Vznikly: *rybník, kostel, škola, studna, zahrada, statek, obchod*.

Následovala kresba plánu obce. Zde dívky zachytily důležitá místa a také vesnici pojmenovaly: Holeklhota. V obci se nachází rybník Holík, řeka Holka a kostel svatá Holka. Dále trhy, kde prodávají pečivo, maso, ovoce i zeleninu, uprostřed návsi je kašna a také tam parkují nějaká auta a motorka. Kousek vedle jede kluk na skejtu.

Následovala imaginace obydlí. Dívky potom své představy popsaly. Bohužel jedna z dívek musela odejít dřív, takže si svá obydlí vysnila jen dvě děvčata. *Míša: na samotě, v lese, s lesní příjezdovou cestou, na zahradě mají hodně zvířat. Eliška: klidná ulice, mají jedny sousedy, taky hodně zvířat.*

Dále jsme se zabývaly prostředím pohádky. Z diskuze vyplynulo, že není jasné, jakým způsobem uchopíme prostředí příběhu. Bylo to způsobeno hlavně mojí nejistotou, a tedy neschopností směřovat diskuzi. Neměla jsem ještě úplně promyšlenou formu inscenace, pouze jsem věděla, že bude docházet k prolínání dvou světů, současnosti a pohádky.

Na závěr jsme se při chůzi prostorem zdravily pohádkovými pozdravy: pozdrav pámbů, dobré jitro, uctívá poklona, spánembohem...

Dívky také dostaly první verzi scénáře, kde již byly rozpracované některé scény. Většina scén zatím zůstala jen nastíněná a v bodech. Domácím úkolem bylo si scénář přečíst.

1. 6.

Cíle lekce

- Zaměřit se na pohyb a pantomimu
- Vyzkoušet si improvizaci v zadaném prostředí
- Zvědomit dívkám jejich postavy – ujasnit si, kdo jsou

Popis lekce

Nejprve jsme jednou větou zachytily, co se dělo minule, a opět jsme se zaměřily na Sněhurku a dívky ze vsi.

Následovala pohybová improvizace s tichým hudebním doprovodem. Dívky nejprve chodily prostorem, potom dostaly za úkol pohybovat se v prostoru jako: *sněhová vločka; sněhová vánice, sluneční paprsky, tající sníh.*

Poté se dívky opět vrátily „do svých těl“ a chůze v prostoru. Nyní se změnilo prostředí – dívky chodily: *v hlubokém sněhu; blátem; po ledu; ve vichřici.*

Následoval pohyb s říkankou, která je součástí scénáře. Nejprve děvčata opakovala jednotlivé verše a pohyb po mně, následně se střídala v udávání pohybu a předříkávání veršů. Hrály jsme si s intonací, napětím a intenzitou hlasu. Také jsme se zabývaly obsahem textu (kdo je to Vesna, v jakém ročním období přichází apod.).

V další aktivitě si dívky vizualizovaly svá obydlí v Holekhotě. Jedna z dívek, která minule chyběla, s aktivitou začínala, ostatní dvě měly za úkol si představy znovu vybavit a dotvořit chybějící místa, zaměřit se na detaily. Své představy dívky popsaly ostatním a domečky zakreslily do plánu.

Následovala chůze prostorem. Na štronzu se dívky proměnily v postavy z příběhu (Niky, Viky, Kiki, Sisi, Bibi a Sněhurka) a znovu chůzí zaplňovaly prostor. Zároveň přemýšlely nad otázkami: kdo je pro tebe Niky/Viky...? V čem je jiná než ty?

Po chvíli se dívky v roli ocitají na různých místech vesnice. Učitel použije zvukový signál (tamburínu, tlesnutí) a zároveň pojmenuje prostředí: *na návsi; u rybníka; u řeky; ve škole*. Dívky mají za úkol pantomimicky vyjádřit činnost, která se k danému prostředí může vázat.

Následovala volná improvizace v jednotlivých prostředích a v rolích.

Na závěr se konala čtená zkouška první části scénáře.

Reflexe

Ukázalo se, že dívky nemají jasno v charakterech svých postav. Pletou se jim také jména postav.

Při aktivitě, kde se dívky pohybovaly jako sněhová vločka apod., jim zpočátku nebylo jasné zadání a trvalo, než se z chůze prostorem dostaly do pohybu *jako*. Po chvíli se to podařilo a s dalším pohybem *jako* neměly problém. Nejspíš by bylo vhodnější prohodit zadání – nejprve se zaměřit na změnu prostředí, a až potom na změnu pohybujiícího se objektu. Chůzi se změnou prostředí bych ráda využila v inscenaci.

Pohyb s říkankou se ukázal jako dobrý prostředek, jak si zapamatovat text ze scénáře. Podařilo se nám ustálit určité pohyby, které bych opět ráda využila v inscenaci.

Vizualizace obydlí a zejména jejich zakreslení do plánu dívky bavilo.

V následujících dvou aktivitách se nejvíce ukázalo, že dívky zatím nemají vybudované charaktery postav. Já přemýšlím, do jaké míry je nutné zabývat se jejich budováním a zda jsou dívky vůbec schopné je odlišit od sebe samých.

Možná by bylo lepší formulovat otázky: Kdo jsem jako Niky/Viky...? V čem jsem jiná než Anička/Mia...? Jak se cítím v postavě Niky/Viky...?

Poukázat spíše na obecný rozdíl mezi osobou herce a postavou, aby si to dívky uvědomily – např. napsat na papír do dvou sloupců své jméno a jméno postavy, a pojmenovat si např. oblíbenou barvu, zvíře apod.

Při aktivitě, kde dívky měly za úkol pantomimicky vyjádřit určitou činnost v daném prostředí, si nevěděly příliš rady. Vhodnější by bylo namísto pantomimického pohybu vytvořit pouze sochu v daném prostředí – např. zvukově ohraničit dobu, po kterou se dívky mohou do sochy dostat – odpočítat pět vteřin...

Volná improvizace dívky bavila, začínají si uvědomovat, kde se v prostoru nacházejí, kde se nachází divák – aby k němu nebyly zády apod., také se snaží nemluvit najednou, nepřekřikovat se.

8. 6.

Cíle lekce

- Pracovat na uvolnění dechu a hlasu
- Ujasnit si, kdo jsem jako postava v inscenaci
- Pojmenovat si své téma, problém

Popis lekce

Na setkání jsme již měly k dispozici stínové divadlo a reflektor. Dívky si chtěly nejprve vyzkoušet stínohru. Společně jsme zkoumaly, jak stínohra funguje – ať už s loutkami nebo vlastními těly.

Následovalo sdílení vzpomínek na minulé setkání. Využily jsme k tomu obrázkové karty ze hry Dixit. Další aktivitou byla chůze prostorem a štronzo, které znamenalo také zavřít oči. Dívky poslepu ukazovaly na zadané místo, věc (např. puntíkaté ponožky, umyvadlo apod.).

Další blok aktivit byl věnován dechu a hlasu. Vleže jsme si nejprve představovaly jednotlivé „sály“ v těle, které budeme pomocí dechu rozsvěcet. Sály v těle jsou celkem tři, první je v oblasti klíčních kostí (podklíčkový dech), druhý se nachází

v oblasti plic a třetí v oblasti břicha a beder. Nejprve si vyzkoušíme rozsvítit každý zvlášť, následně všechny tři na jedech nádech. Opakujeme a při výdechu přidáváme hlas, tvoříme tón.

Dalším cvičením je *bimbání zvonů*. V předklonu nejprve uvolňujeme obličejové svalstvo rychlými pohyby hlavy a vydáváním hlasu, následně se kýveme ze strany na stranu s rukama spuštěnými dolů a ozvučujeme „bim, bam“. Snažíme se pocítit rezonanci.

Poté si připomínáme pohádku o Sněhurce formou diskuze. Ptám se, o čem ta pohádka je, jaké postavy se tam objevují. V čem se liší Erbenova pohádka od naší inscenace?

Následně procházíme bodový scénář a připomínáme si jednotlivé scény, stihly jsme pouze období jara a léta – zhruba první polovinu scénáře.

Dále si připomínáme jména postav. Dívky si napsaly jméno své postavy na lísteček a daly se do chůze prostorem. Měly za úkol si jméno opakovat v nejrůznějších variantách – našťvaně, mile, lítostivě, přísně... Poté se mohly v prostoru potkat, podat si ruce a vzájemně se představit jménem postavy.

Následovalo rozložení plánu Holekhoty. Dívky si navzájem ukázaly, kde bydlí, a ty, které ještě neměly zakreslený svůj dům v mapě, si ho do plánu doplnily.

Poté si dívky opět vysnily svá obydlí, představily si jednotlivé místnosti, patra a celkové rozvržení prostoru v domě. Následovala aktivita, při níž jsme se (jako postavy) vzájemně navštěvovaly. Dívky měly za úkol provést ostatní po svém domově, ukázat ostatním, co považují za důležité.

Při další aktivitě měly holky za úkol přemýšlet nad svou postavou, zamyslet se nad jejími vlastnostmi, zájmy a případným problémem, tématem, které ji trápí. Tyto informace dívky sepsaly na papír. Následovalo vzájemné sdílení.

Na konec proběhla čtená i částečně hraná zkouška několika prvních scén.

Reflexe lekce

Poprvé se účastnily všechny dívky. Čtyři stálé členky a jedna nová, která dnes přišla podruhé.⁴⁶ Holky ji znají z dalších kroužků, nebylo tedy nutné se představovat. Více času jsme věnovaly připomenutí si příběhu a postav.

První aktivita – chůze prostorem – měla sloužit k aktivizaci těla a mysli. Dívky hru znají, baví je. Chyběla zde souvislost s inscenací, stejně jako u dechových a hlasových cvičení. Nyní mě napadá, že bychom mohly po aktivitě v prostoru navázat např. prostorem pohádkové světnice – co tam chybí/je navíc oproti místnosti, ve které jsme teď?

Dechové cvičení také souvisí s prostorem – tentokrát s vnitřním. Napadá mě souvislost např. s kostelem, který děvčata pojmenovala *svatá Holka*, a jeho třemi loděmi, které by dívky mohly rozsvěcet dechem namísto tří sálů. Na to by mohlo navázat rezonanční cvičení – v kostele zrovna zvoní poledne.

Při diskuzi o Sněhurce a naší inscenaci přibližujeme příběh Janě. Děvčata pohádku převypravují ve snaze být co nejstručnější a pojmenovat stěžejní situace. Zatím jsem pořád v originální pohádce, zdá se mi, že dívky zatím příliš nerozumí principu inscenační práce a dramatizace pohádky – není jim jasné, proč se naše inscenace od původní pohádky liší.

Další aktivitu (chůzi v prostoru a opakování jmen postav) hodnotím jako přínosnou. Dívky se ukotvily ve svých postavách, zapamatovaly si svá jména.

Práce s plánkem dívky baví. Vzájemně si ukázaly, kde která postava bydlí, svá obydlí si „vyšperkovaly“. Kdybych aktivitu neukončila, nejspíš by kreslily ještě dlouho.

Při aktivitě *navštěvování* již ke konci upadala pozornost, bylo to zdlouhavé. Možná by bylo lepší navštívit pouze jednu místnost – pokoj dívek? Aktivita nesplnila moje očekávání týkající se hry v roli. Ukázalo se, že dívky nemají vybudované charaktery

⁴⁶ O Lence, která se přidala později, jsem zatím nevěděla.

postav. Nevím, jak na to. Stále si kladu otázku, do jaké míry jsou děvčata sama sebou a do jaké míry jsou v roli.

Tvorbě charakteru měla pomoci další aktivita. Dívky sepsaly na papír informace o své postavě a následně je sdílet s ostatními. Některá děvčata nevěděla, jaké téma je pro jejich postavu klíčové, a chodila se mě ptát. Mým záměrem bylo, aby zde dívky vycházely ze sebe a svých aktuálních problémů. Ale nevěděla jsem, jak jim tento záměr předat. Odpovídala jsem tedy něco jako: „může to být částečně i tvůj problém, tvoje téma...“. Dívky nakonec něco vymyslely, ale bylo pro ně těžké to sdílet s ostatními. Možná jsem měla sdílení nechat až na příště, kdy spolu budeme trávit více času – víkendové soustředění.

Z této lekce mi plyne zásadní otázka: nakolik dívky směřovat k charakterizaci a jak?

13. – 14. 6. Soustředění

Cíle

- stmelit kolektiv, seznámit se s novými členkami
- věnovat se výtvarné části inscenace – vyrobit loutky a panenku Sněhurky, vytvořit kulisy, naučit se pracovat se stínovým divadlem
- věnovat se hlasu a naučit se písně a říkanky, které použijeme v inscenaci

Den první

Víkendové soustředění jsme započaly sezením v kruhu a představením se za pomoci obrázkových karet. V kolektivu máme dvě nové dívky. Následovala chůze prostorem s různými obměnami. Cílem bylo sžít se s prostorem, ve kterém se nacházíme.

Další aktivity byly věnovány hlasu. Nejprve jsme si jemně proklepaly a aktivizovaly celé tělo. Následovalo uvolnění čelistí a rezonanční cvičení. Poté jsme zkoušely poslouchat svůj vlastní hlas – jaký je můj hlas? Nakonec jsme se věnovaly uzemnění hlasu. Techniku provádíme ve dvojici, kdy jeden se zavěsí za ramena druhého. Ten potom zavolá „haló“, pomoci si můžeme pohybem rukou. Porovnáváme náš hlas před a po uzemnění.

Následuje chůze prostorem a opakování jmen svých postav. Nejprve však vymýšlíme jména novým dívkám. Voláme na sebe jménem naší postavy, různě jej ohýbáme (v různých náladách – našťvaně, něžně, smutně...). Poté se v rolích postav vzájemně zdravíme, podáváme si ruce.

Dále ukazujeme novým členkám plánec obce, dívky představují svá obydlí a samy sebe v roli.

Po pauze se chystáme k četbě pohádky Sněhurka. Cílem je připomenout si příběh, a hlavně představit jej novým dívkám. Následuje diskuze na téma „obřad“. Co je to? Jaké obřady se objevily v příběhu?

Dále se věnujeme jarním svátkům. Začínáme básní o Vesně ze scénáře. Předříkávám a určuji pohyby, dívky opakují. Potom se vystřídáme. Nakonec zakončíme veršovačku hrou na honěnou.

Následuje diskuze na téma „Morana“. Kdo je to? Probíhá asociační kruh. Seznamuji dívky s principem Morany jako zimy, smrti. Následně se učíme průvodní píseň o Moraně, doprovázím dívky na flétnu. Vytváříme průvod a jdeme ven s cílem najít materiál na výrobu Morany a louku, kde bychom si mohly uvít věnečky. Po cestě zpíváme průvodní píseň.

Den druhý

Druhý den jsme začaly opět sdílecím kruhem s obrázkovými kartami. Následovala chůze prostorem, štronzo. Poté jsme si vyzkoušeli improvizální rozcvičku, tzv. improcvičku. Hraje se v kruhu, kde jsou posílány různé signály. Cílem improcvičky je zaktivizovat tělo i mysl, naladit se na skupinu. Následovala ještě hlasová rozcvička s podobnými technikami, jaké jsme si vyzkoušely předešlý den.

Dále jsme se již zabývaly inscenací. Nejprve jsme si vytvořily velký bodový scénář a připomněly si jednotlivé scény. Tento scénář bude v zákulisí sloužit jako nápověda k nahlédnutí.

Následně jsme si zopakovaly jarní obřady s říkadly a písničkou – vítání Vesny a vynášení Smrtky.

Další aktivitou byla hra na kouzelníka. Předcházelo jí čtení legendy o Svatojánské noci. Předměty, které kouzelník ukrýval, byly: svíčky, zápalky, svazky usušených bylin, mistička.

Dané předměty nám posloužily k navození atmosféry. Společně se učíme říkanku, která se k oslavám váže.

Následuje série aktivit týkající se oslav letního slunovratu. Prožijeme celý den od rána do večera. Já jako učitel dívky provázím, nejsem v roli, nýbrž nahlížím zvenku a posouvám děj dál.

Vycházíme z chůze prostorem, která se promění v cestu na louku. Štronzo je znamením, že se dívky ocitají na louce. Pantomimicky znázorňují trhání květin. Když mají dost květin, usadí se na louce a na zvukový signál začínají vít věnce. Při vítí věnečků vedou monolog (přemýšlejí nahlas) týkající se jednotlivých postav a jejich problémů, témat. *O čem by moje postava mohla na louce přemýšlet?*

Když jsou věnce uvité, dívky se sejdou na jednom místě uprostřed louky. Požádám je, aby se rozpočítaly. Na koho to padne, je *Kupalo*, královna slunovratu. Ostatní dívky jí zavážou oči a hrají na slepou bábu. Pozor, povídá se, že kterou *Kupalo* chytí, ta se nikdy nevdá!

Po hře následovalo pantomimické stavění hranice, zapálení ohně a zpívání písně. Společně tančíme kolem hranice a zpíváme obřadní píseň. Doprovázím na bubínek.

Po pauze následuje vyrábění kulis a loutek – dubu z kartonu, loutek Ivana, Marie a panenky Sněhurky.

Reflexe

Celkově vnímám soustředění jako vydařené. Cíl stmelit skupinu se, myslím, naplnil. Dívky měly spoustu nápadů na hry i mimo plán, v rámci časových možností jsem jim nechala prostor pro volnou hru. Dívky se s novými členkami seznámily rychle, ale jedna z nově příchozích se nechtěla podílet na závěrečném představení. Bylo proto obtížnější ji zapojit tak, aby ji to bavilo, a zároveň abychom pracovali na inscenaci.

Také jsme pohnuly s výtvarnou složkou inscenace. Vytvořily jsem dub z kartonu. Dodělaly jsme loutky, taktéž z kartonu, Ivana a Marie. Jsou to loutky jednak stínové, ale také je uvidí diváci. Bylo tedy třeba je obléct, nalíčit, učesat. Dále se podařilo vytvořit loutku – panenku Sněhurky, jejíž hlava byla vyřezána z materiálu podobného polystyrenu, tělo potom přiděláno z jiné panenky.

I přes práci na výtvarné složce cítím technické nedostatky. Nevím, jakým způsobem budeme svítit. Také není jasné, jak přesně loutky vodit, jak se pohybovat za plátnem, jakým způsobem se budou dívky za plátnem schovávat, aby nebyly vidět jejich stíny...

Na technickou stránku inscenace nezbylo mnoho času a sama se necítím v této oblasti dost zkušená.

Sobotní hlasová dílna se vydařila. Dívky bavila, a navíc měly po uzemňovací technice plnější, čistší hlas. V další aktivitě, chůzi s pozdravy, zafungovalo ohýbání jmen postav. Dívky si potom jména lépe pamatovaly, nepletly se.

Co se týče říkanky o Vesně, dívky si ji po sobotě také lépe pamatovaly. Pohyb s předříkáváním veršů funguje dobře. Jenže po pár opakováních už to dívky tolik nebaví. Cítím, že bychom potřebovaly více času, abychom nemusely text opakovat několikrát za sebou, ale třeba pouze jednou za lekci. Honička na závěr, kdy se napětí vystupňuje, je pro dívky zábavná, pokaždé jiná i funkční, protože ukončí scénu.

Odpolední průvod se vydařil. Dívky se po cestě naučily píseň o Moraně. Zjistila jsem, že většina holek neumí uplést věneček z květin, což mě překvapilo, protože jsem plánovala použít tuto činnost v inscenaci. Některé dívky se to stihly cestou naučit, ale některé to nebavilo. Musela jsem tedy přemýšlet nad alternativou.

Druhý den vnímám také jako vydařený. Všimla jsem si, že dívka, která s námi nechtěla pokračovat v inscenační práci, se zapojovala do aktivit s menším zájmem. Vnímala jsem, že nebyla k aktivitám dost motivovaná, některé hry ji nebavily. Na druhou stranu ostatní dívky byly motivované hodně.

Aktivity související s oslavou letního slunovratu vnímám jako vydařené, funkční. Zejména vítí věnečků na louce a hru na Kupalo. Jedná se o hry prolnuté říkadly a písničkami, vše na sebe plynule navazuje. Učitel jako vypravěč a průvodce se také osvědčil.

Velkým otazníkem pro mě bylo znázornění ohně. Když dívky dostaly za úkol postavit hranici (vše se zatím odehrávalo bez rekvizit), naházely na hromadu své mikiny, bundy. Když jsme kolem potom chodily do kola a zpívaly obřadní píseň, působilo to spíše komicky. Otázkou tedy zůstává, jak na to, abychom zachovaly vážnost obřadu, a s tím souvisí – jak divadelně zobrazit oheň?

Zbytek času jsme věnovaly výrobě loutek a rekvizit.

15., 22. a 29. 6.

Další společná setkání jsme již věnovaly výhradně zkouškám, výtvarné a technické stránce. Účastnila se také Sabina, praktikantka v DDM. Oslovily jsme ji s prosbou o pomoc s osvětlováním. Loutky Marie a Ivana se několikrát roztrhly, protože karton byl slabý a loutky moc malé. Nebyl však čas vyrábět nové, takže jsme je několikrát slepily a opravily. Také jsme se zabývaly kostýmy. Nakonec jsme zvolily normální oděv bez nápisů, Sněhurka měla na sobě kalhoty s kšandami, za které si naprosto spontánně přidělala svou panenku, aby jí nepadala, a aby ji měla stále při sobě. Dívky si zapletly vlasy do copů, které na konci svázaly stuhou s folklorními motivy.

Zabývaly jsme se ukončením příběhu. Několikrát jsme konec měnily. Také jsme přemýšlely, jakým způsobem znázornit oheň a scénu s přeskakováním. Zkoušely jsme nejrůznější varianty za stínovým divadlem i před ním. K dispozici jsme měly barevné papíry, klasické i voskované – průsvitné. Líbil se nám zvuk, jaký papír vydává, když se s ním šustí v rukou. Připomíná praskání ohně. Rozhodly jsme se, že tohoto prvku využijeme společně s písní. Stavění hranice tedy nakonec nebylo nutné.

5.6 Premiéra

V této části práce se pokouším o hodnocení premiéry. Odrážím se při tom také od diváckého zážitku Mgr. Niny Martínkové, která mi poskytla zpětnou vazbu.

Premiéra divadelní hry Sněhurka se konala 3. 7. 2020 v 19 hodin. Co se týče dívek, jednalo o jejich vůbec první divadelní představení (nepočítám-li různá školní vystoupení). Všechny jsme byly před začátkem nervózní. Sešly jsme již ve 14 hodin,

abychom doladily detaily a měly čas na jednu zkoušku. Domnívala jsem se, že ji potřebujeme. Generálka se holkám moc povedla, soustředily se a užívaly si to.

Na premiéru dorazilo cca šest desítek diváků. Každý příchozí dostal do ruky program, který jsme s dívkami vytvořily v den premiéry. Při vstupu do budovy DDM se divák ocitl v Holeklhotě. Na zdi visel plánec obce a v rohu stál stojan s kartonovými ukazateli na důležitá místa v okolí. Při samotném představení byly dívky zpočátku soustředěné a vše šlo tak, jak mělo, ale postupně začaly zrychlovat v hlase i v pohybu. V některých pasážích jim nebylo rozumět. To přisuzuji jednak nervozitě a jednak nedostatečné průpravě v této oblasti – zejména u dvou děvčat, která se k nám přidala až v květnu. Jinak se premiéra vydařila, žádné větší problémy jsme neměly. Při závěrečné scéně diváci otáleli s potleskem, protože nebylo jasné, že představení končí. Toho jsem se obávala. Poslední scénu jsme s děvčaty minimálně třikrát změnily, ale stejně to pořád není ono.

Podobně na tom byly také další závěrečné scény, na jejichž zkoušení nezbylo mnoho času. Do poslední chvíle nebylo jasné, jakým způsobem budou dívky skákat přes oheň. Scéna vznikla až týden před generálkou. Myslím si, že kdybychom zkoušení věnovaly tolik času, jako počátečním scénám, byly by i tyto vydařenější. Možná i to je důvodem, proč v první polovině představení byly dívky v projevu pomalejší a soustředěnější než v té druhé.

Po představení dívkám začaly prázdniny a naše divadelní putování bylo u konce. Společná reflexe premiéry ani celého procesu neproběhla.

Závěr a reflexe inscenačního procesu

Celý projekt až do premiéry vnímám jako první fázi inscenačního procesu, která by se dala nazvat nakročením k divadelní práci. Děvčata si osvojila základní divadelní dovednosti, ale také rozšířila okruh sociálních a osobnostních kvalit. Nebyly to jen dívky, kdo získával zkušenosti. Inscenace mi dala nahlédnout do světa mytologie a pohádky, seznámila jsem se s další zajímavou teorií k tématu. Myslím si, že práce se skupinou mě posunula zejména metodicky v oblasti cílů a plánování.

Když se dívám na inscenační proces s odstupem, zjišťuji, že cíle byly často formulovány pozdě a nebyly funkční. Důvodem byl zejména nedostatek času, ale také moje nejistota. Celá inscenace na nás kladla poměrně vysoké umělecké i technické nároky. Vnímám, že se začínajícím souborem by bylo lépe pustit se do menšího projektu a postupovat pomaleji. V oblasti stanovení cílů jsem často cítila nejistotu v tom, co přesně chci dívkám předat. Měla jsem spíše obecnou představu namísto konkrétní. Hlavních cílů bylo několik v edukační i umělecké rovině. Jednalo se o cíle: *zasvětit dívky do pohanské mytologie; předat jim základy dramatické výchovy a divadelní práce; zinscenovat představení.*

První cíl byl pro mě v začátcích procesu nejdůležitější. Už v průběhu příprav na inscenování jsem si začala uvědomovat, že nevím, jak přesně tento cíl naplnit. Až po několika lekcích jsem se začala více soustředit na uměleckou a sociálně-osobnostní rovinu, což bylo klíčem k úspěchu. Myslím si, že se podařilo naplnit všechny hlavní cíle. Kdybych měla možnost s dívkami dále pracovat, určitě bych se zaměřila na zpětnou vazbu v oněch třech rovinách. Také bych jim představila další dvě verze Sněhurky a zaměřily bychom se na téma – kam se posunulo, kde ho subjektivně cítíme. Kromě tématu bychom se zabývaly také postavami, zejména Sněhurkou. Proč přišla a co tu zanechala?

Bibliografie

Prameny

ČERMÁKOVÁ, Jarmila. *Sněhurka svatojánská*. Praha: Dilia, 1993.

ERBEN, Karel Jaromír. Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských [e-book]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/57/67/86/vybrane_baje_a_povesti_narodni.pdf>.

OSTROVSKIJ, Alexandr Nikolajevič. *Sněhurka* (Sněguročka). Překlad: Marie Marčanová. Praha: Svoboda, 1948.

Снегурочка - русская народная сказка (Sněhurka, ruská lidová pohádka). [online]. Dostupné z: <https://mishka-knizhka.ru/skazki-dlay-detey/russkie-narodnye-skazki/russkie-volshebnye-skazki/snegurochka/>

Literatura

BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Přeložila Lucie LUCKÁ. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1172-3.

ČERVENKA, Jan et al. *Sborník statí a článků o pohádkách*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1960.

DOLANSKÝ, Julius. *Karel Jaromír Erben. Studie s ukázkami z díla*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1970. 440 s.

ERBEN, Karel Jaromír, BECHYŇOVÁ, Věnceslava, Marcel ČERNÝ a Petr KALETA, ed. *Slovanské bájesloví*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-86420-37-0.

HANUŠ, Jan Ignác. *Bájeslovný kalendář slovanský, čili, Pozůstatky pohansko- svátečních obřadův slovanských*. V Praze: Kober & Markgraf, 1860.

HANUŠ, Jan Ignác. *Děva, zlatovlasá bohyně pohanských Slovanův*. V Praze: Kober & Markgraf, 1860. 40 s.

KUZMIŠÍN, Peter Weleslav. *Bohové starých Slovanů*. Eugenika, 2016. ISBN 9788081004544.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. ISBN 80-85010-06-2.

SOBOTKA, Primus. *Rostlinstvo a jeho význam v národních písních, pověstech, bájích, obřadech a pověrách slovanských*. Praha: Matice česká, 1879.

ŠINDLÁŘOVÁ, Irena. *Mýty a báje starých Slovanů: božstva, svatyně, bájesloví, tradice*. Olomouc: Fontána, 2003. ISBN 80-7336-132-9.

ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny: literární adaptace lidových pohádek*. Praha: Albatros, 1989.

ŠUBRTOVÁ, Milena. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990-2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3.

VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008. ISBN: 80-247-1865-0

WAY, Brian. *Rozvoj osobnosti dramatickou hrou*. 2., rev. a aktualiz. vyd. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii, 2014. ISBN 978-80-903901-4-0.

Internetové zdroje

„Kolovrat aneb Slovanské slavnosti v průběhu roku“ – Slovanský kruh. [online]. Dostupné z: <http://www.slovanskýkruh.cz/2017/03/kolovrat-aneb-slovanske-slavnosti-v-prubehu-roku/>

Dramatická výchova v MŠ – I. část . *Metodický portál RVP - Modul Články* [online]. Copyright ©2020 Národní pedagogický institut ČR [cit. 27.12.2020]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/PM/7481/DRAMATICKA-VYCHOVA-V-MS---I-CAST.html/>

KUPADELNÉ SVÁTKY - Rodná víra. *Rodná víra - Slovanské pohanství :: rodnověří :: jazyčnictví* [online]. Copyright © Rodná víra [cit. 22.10.2021]. Dostupné z: <https://rodnavira.cz/o-nas/nase-cinnost/kupadelne-svatky/>

Socha - Zákulisí slov. *Zákulisí slov* [online]. Copyright © 2020 Zákulisí slov [cit. 17.10.2021]. Dostupné z: <https://www.zakulisislov.cz/socha/>

Trojan – Rodná víra. *Rodná víra - Slovanské pohanství: rodnověří : jazyčnictví* [online]. Copyright © Rodná víra [cit. 27.06.2021]. Dostupné z: <https://rodnavira.cz/slovane/bohove/trojan/>

Přílohy

Příloha A – Sněhurka, K. J. Erben

ERBEN, Karel Jaromír. Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit.2021-11-05]. Dostupné z WWW: https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/57/67/86/vybrane_baje_a_povesti_narodni.pdf

Sněhurka

Byl jeden sedlák, jmenem Ivan, a žena jeho, jmenem Marie; byli už staří a neměli žádných dětí, i rmoutili se proto velmi. Jednou v zimě, když mladého sněhu napadlo po kolena, děti venku lepily z něho bábu a Ivan s Marií dívali se mlčky na ně oknem. Tu se Ivan usmál a povídá: „Pojď, ženo, slepíme si spolu taky bábu.“ — „A což?“ řekla stará vesele, „pojďme, můžeme si k starosti taky zadovádat. Ale nač bábu lepit? slepíme si raději ze sněhu děťátko, když nám pán Bůh nedal živého.“ — „Co pravda, to pravda,“ řekl Ivan, vzal čapku a šel se starou na ohradu. A skutečně začali ze sněhu lepit děťátko; udělali tílko, ručičky, nožičky a přidělali nahoře hroudu jako hlavičku. — „Pomáhej pán Bůh!“ řekl kdosi, jda mimo. — „Děkujem pěkně!“ odpověděl Ivan. „Boží pomoc ke všemu dobrá,“ doložila žena. — „Což pak to děláte?“ — „Inu, jak vidíš!“ řekl Ivan. „Sněhurku,“ doložila stará i zasmála se. — Potom přidělali nosíček a bradičku, udělali dva důlky pro oči a sotva že Ivan taky ještě hubičku vyznamenal, začalo děťátko dýchat, otevřelo pěkné modré očičky, kroutilo hlavičkou jako živé a zatřepalo ručičkami i nožičkami ve sněhu, zrovna jako děťátko v plénkách. „Ach, Ivane, Ivane!“ volala žena plna radosti, „pán Bůh nám dal děťátko!“ i začala Sněhurku objímat. A se Sněhurky sloupil se sníh jako skořápka s vajíčka, a už byla skutečně živým děvčátkem. „Ach má drahá Sněhurečko!“ volala stará i běžela s ní do světnice. A Sněhurka rostla, ne po dnech, ale po hodinách, a co den byla větší. Sedlák i selka měli z ní radost převelikou; děvčata ze vsi přicházely k nim, strojily ji, rozmlouvaly s ní, zpívaly jí písně, hrály s ní všeliké hry, i naučily jí všemu, jak co samy dělaly. I vyrostla Sněhurka za tu zimu tak jako třináctileté děvče, a byla velmi čiperná, všemu rozuměla, o všem hovořila; a byla běloučká jako sníh, očka měla jako nezabudky a rusavé vlásy až po pás; jen žádného ruměnce neměla v tváři, jakoby v ní ani živé krve nebylo. Ale i bez toho byla

tak krásná a při tom tak dobrá a ke všem přívětivá, až srdce nad ní 178 plesalo. „Hleď, Ivane!“ říkávala stará muži svému, „přece nám pán Bůh daroval k starosti radost! můj srdečný zármutek přece pominul!“ — A Ivan jí říkal: „Bud’ pán Bůh pochválen! netrvá na světě věčně radost a zármutek taky bez konce není.“ Minula zima. Slunéčko na nebi začalo hřát, na lukách zazelenala se tráva a v povětří šveholil skřivánek. Už i děvčátka sebraly se v pode vsí v chorovod a začaly zpívat: „Vesno krásná! na čem jsi přišla? na čem jsi přijela?“ — „Na rozsošce, na brance!“ — A Sněhurka začala být nějak smutná. — „Co ti je, dítě mé?“ říkala stará, „jsi-li churava? zdali tě někdo uhranul?“ A Sněhurka na to: „Nic mi není, matičko! jsem zdráva.“ — Roztál poslední sníh, sady i luka oděly se květem, slavík i všelike ptactvo začalo zpívat a všecko na božím světě se rozveselilo. A Sněhurka byla ještě smutnější, vyhýbala se družkám a pořád se před sluncem ukrývala do stínu. Jen když pršelo a za soumraku bývala veselejší, a když jednou přišla bouřka a napadlo krup, měla z toho takovou radost, jakoby to byly perle. Ale když pak opět vysvítlo slunce a kroupy rozhrálo, plakala Sněhurka pro ně tak, jako by sama taky se chtěla slzami rozplynout. — Minulo jaro, přišel svatého Jana den. Děvčata ze vsi sbíraly se do háje na veselí a stavily se taky pro Sněhurku. „Pusť, pusť taky s námi Sněhurku!“ prosily. Stará bála se ji pustit, a Sněhurce samé jaksí se nechtělo s nimi jít; ale odepřít jim toho nemohly. „Jen mi, děvčátka dejte na Sněhurku pozor,“ domlouvala stará, „však víte, že ji chovám jako oko v hlavě.“ — „Dáme, dáme!“ křičely děvčata vesele, vzaly Sněhurku za ruku a běžely s ní do háje. Tam vily sobě věnečky, vázaly z kvítí kytky a zpívaly své smutnoveselé písně. A Sněhurka byla s nimi pořád. A když zapadlo slunce, složily děvčata z trávy a z drobného roští hranici, zapálily ji a postavily se všechny řadou jedna za druhou, majíc každá na hlavě věneček, a Sněhurku postavily nejzáze. „Dívej se,“ řekly, „jak my poběhnem, a běž taky za námi, po zadu nezůstávej!“ Po té začaly zpívat kupadelní píseň a skákaly jedna po druhé přes oheň. V tom něco v zadu za nimi zašumělo a žalostně zavzdechlo: „Ach!“ Uleknuty hleděly jedna na druhou a zpozorovaly, že Sněhurky mezi nimi není. „Snad se nám 179 schovala,“ řekly a rozběhly se jí hledat; volaly, houkaly — ale nikterak jí nemohly najít. „Snad utekla domů,“ řekly potom a běžely do vsi — ale Sněhurky ani ve vsi nebylo. Hledaly jí druhý, třetí den, prohledaly celý háj, ale po Sněhurce nikdež ani památky! Kam se poděla? snad že ji odvěklo dravé zvíře aneb odnesl loupežný pták?... Nikoli; ale když Sněhurka běžela za družkami a skočila přes oheň: tu nenadále vznesla se vzhůru lehkou parou, svinula se v tenounký obláček i zaletěla do výsosti podnebeské.

SCÉNÁŘ

O SNĚHURCE

Postavy:

Sněhurka

Děvčata ze vsi – Kiki, Niky, Viki, Sisi a Bibi

Ivan, Marie, Josef, Hana, Morana, Sněhurka – loutky

1. Hodina dramatařku

Holky se velmi těší, až budeme hrát pro lidi a přemlouvají Majdu, aby už bylo představení.

Majda zavírá knížku s poslední větou: „...když Sněhurka běžela za družkami a skočila přes oheň: tu nenadále vynesla se vzhůru lehkou parou, svinula se v tenounký obláček i zaletěla do výsosti podnebeské.“

Dívka: Majdo, a kdy už to budem hrát?

Majda: Hráť? No, asi až na podzim...

Dívka: Ale vždyť už to umíme...

Dívka: Jo, my už to chcem hrát teď.

Majda: Ale vždyť jsme měli zatím jen asi tři zkoušky...

Dívka: Prosím, my už chcem nějaký představení...

Majda: Vždyť ani nemáme hotovej scénář.

Dívky: To nevadí! My to zvládnem.

Majda: Holky, to byste nedaly! Představte si, že by tenhle sál byl plnej lidí... že by na vás teďka upřeně zíralo třeba padesát hlav!

Dívky (podívají se do diváků): V pohodě, normálka, dobrý...

Majda: Víte co? Tak si teďka dáme normální zkoušku, a když vám to půjde, možná to zvládneme i dřív, jo?

Dívky souhlasí, odchází.

Majda: A nezapomeňte si představovat ty hlavy!

Tma.

Dívky si sednou po stranách jeviště. Ty, které hrají Marii a Ivana, se schovají za plátno. Majda sedí také na kraji.

2. Marie a Ivan

Marie, Ivan, vypravěč a dívky.

Marie s Ivanem jsou loutky z kartonu, vedou je dívky. V roli vypravěče je učitel/režisér, který sedí na okraji jeviště a komentuje dění. Balancuje mezi vypravěčem/učitelem – chvíli „hraje“ vypravěče, chvíli kouká na dívky a „kontroluje“ je.

vypravěč: *„Byl jeden sedlák, jménem Ivan (loutka Ivana se objeví ve stínu), a žena jeho, jménem Marie (objeví se vedle něj); byli to manželé (dvě holky se zvednou a běží udělat srdce ze svých dlaní). Byli už staří a neměli žádných dětí, i rmoutili se proto velmi. (tichý pláč) ... VELMI se rmoutili ... (hlasitý pláč).*

„Jednou v zimě se ti dva koukali zrovna z okna (přidělat je z vrchu na plátno)“. Sněhu napadlo po kolena (dívky vyběhnou zpoza plátna, nasazují si čepiče a šály, a „brodí se sněhem“ + učitel různě obměňuje sních a dívky reagují – bláto, prašan, vánice...). A děti lepily z něho báby (otočí se a kontroluje), klouzaly se po ledu (jedna z dívek se zvedne a sklouzne se, možná spadne) a zkrátka dováděly.

Dívky si hrají ve sněhu, dělají andělíčky, staví sněhuláky.

Vypravěč pokračuje: *„Tu se Ivan usmál a povídá:“ (Na to odběhne za plátno dívka hrající Ivana)*

Ivan: *„Pojď, ženo, slepíme si spolu taky bábu.“ (dívka hrající Marii běží za plátno)*

Marie: *„A což? Pojdme. Můžeme si přece k starosti taky zadovádet. A nač bábu lepit? Slepíme si ze sněhu raději děťátko, když nám pánbůh nedal živého.“*

Ivan: *„Co pravda, to pravda!“*

Vypravěč: *„Řekl Ivan, vzal čapku (přidělat Ivanovi čapku) a šli.“*

Tma.

Děvčata zůstanou před plátnem a pokračují ve sněhových radovánkách (tak, aby byli vidět Marie s Ivanem).

3. Lepení + ožítí

Odehrává se ve stínu. Děvčata před plátnem ve štronzu.

Marie s Ivanem staví ze sněhu děťátko. Mluví při tom:

Ivan s Marií (na střídačku): „Tak, nejdřív mu uděláme tělíčko, jo? A potom hlavičku..., pak ruce a nakonec...“

Ivan: „Eeee, takovej dotaz – bude to kluk nebo holka? Marie: holka! Sněhurka... a nakonec nožičky.“

Ve stínu se objeví nejprve tělíčko, potom ručičky a nožičky, nakonec hlava. Jedná se o loutku – viz forma realizace – kterou ovládá dívka představující Sněhurku. Děvčata zůstávají před plátnem ve štronzu.

Sněhurka hotovou panenku zastoupí ve stínu (panenka se tedy “zvětší”). Načež se Ivan s Marií leknou, odejdou na stranu, následně úlek zopakují děvčata před plátnem i Majda.

Sněhurka začíná pomalu hýbat rukama, hlavou a na konec celým tělem (za ozvučení – vrzání, pískání na flétu...). Vše se děje nejprve pomalu, potom jsou Sněhurčiny pohyby rychlejší a plynulejší. Ivan s Marií jsou každý na jedné straně, nehybní.

Nakonec Sněhurka vykoukne zpoza plátna, lekne se, zaleze, vyleze na druhé straně, rozhlédne se a proběhne před plátnem s panenkou. Vše za ozvučení píšťalky (flétničky).

Tma.

Na scéně se objevuje dub a dívky si sedají pod něj.

4. U dubu, den první

Děvčata

Děvčata se setkávají na svém oblíbeném místě u velkého dubu. Povídají si o nové dívce, která k nim má následující den přijít do školy. Informaci jim sdělil dneska učitel.

Dívky postupně přicházejí, pozdraví se.

Řeší školu, úkoly, matiku... prostě si povídají. Konverzace sklouzne k nové spolužačce. Každá z dívek je jiná a má na to jiný názor.

Dívky: "Ahóóój" (stylizovaný pozdrav s pohybem, hraný smích, který najednou umlkne)

K: "Jak je?"

V: "Až na Davida dobrý." (podívá se na diváky)

N: "Co ti zas udělal?"

V: „... (potichu) Ti to pak řeknu.

B: „... hele, a taky jste tak zvědavý na tu novou holku, co k nám má zejtra přijít?"

K: "Jo. Prej je někde z daleka."

B: "Jako z cizí země?"

K: "Asi."

V: "Jestli bude mluvit cizím jazykem, tak se to chci naučit. Když to teda nebude angličtina, němčina nebo ruština..."

S: "Proč?"

V: "Protože tyhle už umím!"

S: "Ty umíš rusky?"

V: "Da, ya govoryu po russki."

Tma

Dívky se přeskupí, zůstávají sedět pod dubem.

5. U dubu, den druhý, Sněhurka se objevuje v dálce

Děvčata, Sněhurka

Druhý den jsou dívky opět na svém místě. Řeší Sněhurku.

V: „...hned, jak se objevila, tak mi bylo jasné, že bude nějaká divná.“

K: „jako vypadá tak zvláštně...“

V: „Něco mi na ní prostě nesedí.“

S: „Fakt by mě zajímalo, kde se tady vzala.“

B: „ale tak třeba bude v pohodě...“

K: „vždyť vůbec nemluví. Jenom kouká, jako by přiletěla z Marsu.“

N: „Holky! Hele!“ *Ukazuje do dálky, kde se objevila Sněhurka.*

Děvčata se přikrčí, aby nebyla vidět. Sněhurka se hýbe, tančí ve stínu i vedle plátna, panenku nosí, kolíbá... Hudba - flétna

Tma.

Holky si sedají po stranách jeviště až na Bibi, která zůstává na scéně. Sněhurka je za plátnem.

6. Bibi a Sněhurka

Sněhurka se pohybuje za plátnem, Bibi ji zpozoruje a začne pohyby opakovat. Přibližuje se blíž a blíž k plátnu. Jsou jako zrcadla. Při posledním cviku Bibi upadne (otočka...), Sněhurka vyběhne zpoza plátna a pomáhá jí vstát. Za ruce oscházejí dozadu.

Dívky se seskupí u dubu. Sněhurka je za plátnem.

7. U dubu, setkání se Sněhurkou

Opět se se setkávají u dubu. Povídají si o něčem (škola, rodiče, cokoli...). Bibi se chová nějak podivně, jako by měla tajemství. Pozvala Sněhurku k dubu, chce to holkám říct, ale je vidět, že se bojí jejich reakcí.

Dívky: Ahoooooj! *(stylizovaně)*

K: Jak to jde?

V: Prosimtě dneska zas David... to bys nevěřila...

K: Co? Neříkej, že ti dal pusu!

V: Co? Ne!

Možná.... Tak trochu...

S: A jaký to bylo?

V: Co se tak blbě ptáš?!

S: tak promiň...

Viki se zamyslí, vzpomíná za zvuku flétny a odchází za plátno. Majda jí hodí rouru, která leží vedle: „Ss, Mio, chytej!“, Mia ji chytí a stylizovaně dává rouře (=Davidovi) pusu. Holky ozvučují.

V (když se vrátí): Normální...

Můžem se už bavit o něčem jiném?

B: „Jo, vlastně jsem se vás chtěla zeptat... co Sněhurka? Nechtěly byste ji poznat? Jaká je a tak...“

Holky se na ni s opovržením podívají.

B: „Třeba není tak špatná, jak si myslíte...“

K: „Proč o ní teď vůbec mluvíš?“

N: „Protože je támhle!“

S: „A vypadá, jako že se blíží k nám! Schovejte se!“

Mezitím se Sněhurka přibližuje.

B: „Já... prostě... řekla jsem jí o dubu.“

V: (potichu): „Cože? Tys ji pozvala?“

B: „Chtěla jsem vám to říct dřív, ale...“

Sněhurka stojí poblíž, koukají na sebe.

Dívky ji pozdraví jako první. Sněhurka neodpoví, sedne si kousek od nich, loutku posadí vedle sebe.

B: „Tak jsi přišla...“

Sněhurka: „Jo.“

B: „Tohle je Kiki, Viky, Niky a Sisi.“

Sněhurka kouká. Děvčata nenápadně pozorují její loutku. Sněhurka je jen v tričku, holky stále v čepicích apod.

N „Sněhurko, není ti zima?“

Sněhurka: „Zima? Jak to myslíš?“

N: „Neřeš.“

Sněhurka se podívá na loutku, pokrčí rameny a zopakuje: „Neřeš.“

K: „Odkud vlastně jsi?“

Sněhurka: „Vidíš támhleto sněhovou vločku? A tamtu? A tuhle?“

K: „Jo... co s nima?“

Sněhurka: „to všechno jsou moje sestry... Pocházím z místa, odkud padá sníh...“

K: „Aha... tak doufám, že ti nebude vadit, když si teďka z tvých sestřiček uplácám jednu parádní kouli!“

Jedna z dívek uplácá kouli ze sněhu (z papíru/imaginární) a hodí ji po jiné, začne koulovaná. Sněhurka se zapojí do hry a zapomene na svou panenku, kterou si odložila na židli. Jedna z dívek ji v zápalu hry vezme: „A panenka hraje taky!“ a hodí ji do davu. Na to Sněhurka upadne na zem a vzdychne: „Au“.

Děvčata se kolem ní seběhnou a ptají se, jestli je „v pohodě“. Sněhurka přikývne, rychle najde panenku a rozloučí se:

Sněhurka: „Já... už musím. Tak ahoj.“

Tma.

Odneseme dub. Přineseme Moranu. Na scéně holky i se Sněhurkou.

8. Jaro

Děvčata, Sněhurka.

Děvčata vyrábějí Moranu (předpřipravená, jen ji dodělají).

Sněhurka: „Hele a víte, že Morana je taky Bohyně?“

V: „Bohyně? Jak – taky bohyně?“

Sněhurka: „No, dřív lidi uctívali mnoho bohů. A Morana je bohyně smrti.“

K: „Jo, to je fakt, u nás v Holek Lhotě se taky říká, že vynášíme Smrtku...“

Sněhurka: „Ve skutečnosti představuje zimu. Když ji hodíte do řeky, zima odejde a může přijít jaro. Ach jo.“

S: „Jak tohle všechno víš?“

K: „Myslela jsem, že jsme jediná ves široko daleko, která tyhle tradice ještě drží...“

Sněhurka (po krátké odmlce): „Jsem z daleka. Nebo spíš... z vysoka (*usměje se*)“

B: Tak a můžeme vyrazit.

Dívky jdou v průvodu, nesou Moranu a zpívají průvodní píseň. V pozadí doprovod flétny. Sněhurka je s nimi, ale je vidět, že se jí nechce zpívat ani házet Moranu do vody, loudá se.

Když dozpívají, průvod se zastaví (ve stínu).

Sněhurka: „Já... není mi dobře. Jdu si na chvíli sednout támhle.“ a posadí se před plátnem. Z tohoto místa sleduje dění.

Dívky hodí Moranu do řeky – ve stínu (modrá vlnící se látka).

Dívky kolektivně: „Hurá! A jaro může přijít.“

Sisi: „Sněhurko, pojď sem, něco tě naučíme.“

Dívky učí Sněhurku taneček s pohybem (karanténa – macarena). Cca jednu a půl minuty.

Sněhurka: „Hmm, hezký. Taky vás něco naučím. Dřív lidi na jaře vítali Vesnu.“

Dívka: „Vesnu?“

Sněhurka: „Bohyni jara.“ Předřikává verše, dívky opakují. Nejprve pomalu, v klidu, potom se napětí stupňuje a tempo se zrychluje, nakonec hrají honičku.

Po zimním spánku

V chladivém vánku

budí mě ze sna

Bohyně Vesna

Budí mě budí

a nohy studí

když voda svěží

potokem běží. (snaží se chytit ostatní dívky, ty utíkají)

Dívky odběhnou, Sněhurka se ujistí, že jsou všechny pryč, a vyloví Moranu z řeky. Oklepe ji, hladí ji a začne s ní tančit.

Sněhurka:

„Jak jsi krásná, bílá

Morano má milá!“

Hýbe s Moranou, jako kdyby mluvila (zezadu mluví Laura)

„Kterak bych já byla

jiná nežli bílá,

když jsem se tak blízko

sněhu narodila.“

Sněhurka bere Moranu a jde s ní dozadu.

Tma.

Sněhurka se položí před plátno, zachumlá se do deky, je nemocná. Dívky vycházejí zpoza plátna.

9. Koupadla – ráno

Holky dojdou ke dveřím (ze strany u plátna), Sněhurka leží před plátnem přikryt dekou.

Děvčata jdou za Marií, aby pustila Sněhurku s nimi oslavovat. Po cestě si povídají:

K: „Snad ji pustí. Byla by to fakt škoda.“

B: „To teda. Zmeškat koupadla, tu nejlepší oslavu z celého roku, to nechceš!“

K: „Už jsem ji neviděla minimálně tejden...“

S: „Ta její nemoc se prej zhoršila...“

Dojdou před plátno.

B: „Já klepu, ty mluvíš.“

N: Tak jo no.

Klepání.

Objeví se loutka Marie: „Kdo je?“

N: „Dobrý den, to jsme my, Niki, Kiki, Viky, Sisis a Bibi.“

K: „Chtěly jsme se zeptat, jestli by Sněhurka nemohla na chvíli s náma...“

Marie: „Sněhurka marodí a nikam teď nemůže... hlavně to letní slunce jí nedělá dobře.“

N: „Prosím. My ji pohlídáme a do večera jsme zpátky.“

Dívky ještě nějakou chvíli starou přemlouvají, až nakonec –

Marie: Nu dobrá. Jen my, děvčata, dejte na Sněhurku pozor. Však víte, že ji chovám jako oko v hlavě.“

Marie se schová a děvčata si jdou pro Sněhurku, budí ji a říkají, ať jde s nimi. Sněhurce se moc nechce, je bledá a bez výrazu. Dívky utíkají na louku.

V: „Sněhurko, pospěš si.“

Sněhurka zaostává, už nemůže. Upadne. Děvčata jí pomáhají vstát, utíkají dál.

Doběhnou na louku - před plátno.

Na louce

Jednotlivá děvčata jsou rozmístěna po celém sále. Otrhávají lístky květů a řeší svá témata formou má mě rád, nemá mě rád. Začíná Viki (David), a dívky plynule navazují, tak, aby nebyla hlasová linie přerušena.

V: Má mě rád, nemá mě rád...

K: Co asi dostanu z té písemky z matiky? Jedničku, jedna mínus, jedničku, jedna mínus...

B: Koupí mi někdy mamka toho psa? Koupí, nekoupí, koupí, nekoupí...

S: Bude ještě to nošení roušek? Bude, nebude, bude, nebude...

Sněhurka: Bude zítra pršet nebo svítit sluníčko? Pršet (radostně), svítit sluníčko (smutně), pršet, svítit...

N: Budem zítra psát z češtiny? Budem, nebudem, budem, nebudem...

V: Holky, pojd'te sem.

Dívky si stoupnou do kruhu/sednou a začnou se rozpočítávat. Na koho to padne, je Kupalo – královna svatojánské noci. Sněhurka stojí opodál. Šli tři opice do porodnice....

B: „To je královna dnešní noci. Kupalo!“ + Udělá urč. pohyb a zůstane ve štronzu. Sněhurka odvrátí zrak.

V: „léto“. + pohyb, štronzo; Sněhurka sebou trhne.

K: „slunce!“ + pohyb, štronzo;

N: Rybník!

S: Opalování!

S: Sněhurka si zacpe uši a vykřikne:

Sněhurka: „Dost!“

S (potichu): „Co jí je?“

Dívky pokrčí rameny.

V: „Sněhurko, pojd' sem. Něco ti ukážem“

Děvčata zavážou královně oči a začíná hra na slepou bábu.

V: (Sněhurce): „A kterou Kupalo chytí, ta se nikdy nevdá!“

Sněhurka: „Jak to myslíš, nevdá?“

1. dívka: „No... jako že nebude mít žádnýho muže. Hrozná představa!“

N: Hrajem!

dívky střídavě: „Kupalo, chyt' si mě; haló, tady jsem...“ – hrají na slepou bábu, postupně zmizí za plátnem, Kupalo si rozváže šátek a taky mizí dozadu.

Tma.

Dívky jsou za plátnem, potom postupně vycházejí. Bibi a Sisi zůstávají.

10. Svatojánská noc

Dívky + Sněhurka

Přítmí, v pozadí šum lesa, houkání sovy. Dívky si berou sklenice se zapálenými svíčkami a vytváří prostředí nočního lesa mezi diváky. Sisi a Bibi zůstanou za plátnem. Důraz na pohyb. Bibi + Sisi vedou dialog ve verších:

Bibi + Sisi:

„Kdes chodila dnešní noci?

Sbírat bejlí na nemoci.

Kdopak s tebou chodil, kdo tě lesem vodil?

Nejmilejší přítel – sám svatý Jan Křtitel.“

11. Skákání přes oheň

Odehrává se před plátnem i ve stínu.

Dívky v rukou mačkají papíry červené a oranžové barvy, nejdřív potmě, takže je slyšet pouze zvuk. Následně zazpívají první sloku kupadelní písně, stále potmě. Jako doprovod buben. Na druhou sloku se rozsvítí světlo, dívky chodí kolem plátna, mačkají papíry a zpívají druhou sloku.

Jakmile dozpívají, začnou papíry pohazovat na rukou, jako kdyby byly horké.

Sněhurka: Holky, já asi skákat nebudu...

B: Proč? Vždyť už nesvítí slunce, myslela jsem, že ti je líp.

Sněhurka: Není. Budu se na vás jenom koukat.

V: Ale no tak, Sněhurko, neboj. Nic se ti nestane, slibuju!

Dívky lákají Sněhurku, aby s nimi skákala.

Následně dívky začnou skákat přes oheň, Sněhurce se nechce, ale stoupne si s nimi do řady. Za zvuku řinčení postupně skáčou, Sněhurka jde jako poslední, holky jí povzbuzují. Světlo zabliká a Sněhurka zmizí.

Děvčata ji hledají, svítí si mobily a procházejí i mezi diváky.

Nakonec se všechny postaví do půlkruhu nad panenku, na kterou posvítí mobily. Každá po jedné zavolá/posteskne si:

“Sněhurko.”

Tma.

12. Dramat'ák

Já: „No, holky, tak to bylo docela dobrý... Myslím, že ještě pár zkoušek a budeme moct hrát pro lidi.”

Holky jsou smutné, bez výrazu.

Majda: Co se děje?

Holky (smutně): Majdo, takhle to přece nemůže skončit.

Majda: “Jakto?”

Holky: No... Co Sněhurka?

Majda: “holky, vždyť to byla jenom pohádka... Navíc, Sněhurka nezmizela nadobro, Zima se přece zase vrátí...”

Holky: Ale až za rok...

Majda: Proč za rok? klidně teď...

Tma.

13. Další zima

Vypravěč: „Byl jeden sedlák, jménem Josef a žena jeho, jménem Hanička.” Nebyli to sic manželé, ale měli se taky moc rádi. Neměli ale žádných dětí i rmoutili se proto velmi (hlasitý pláč) – výborně!”

Rok se s rokem sešel, do vsi přišla znovu zima, a Josef s Haničkou se dívali zrovna z okna.“ *(přidělat loutky na plátno – ty samé, akorát zezadu – jiné oblečení a výraz).*

Sněhu napadlo po kolena a děti lepily z něho báby (otočí se a kontroluje), klouzaly se po ledu (jedna z dívek se zvedne a sklouzne se, možná spadne) a zkrátka dováděly.

Dívky si hrají ve sněhu, dělají andělíčky, staví sněhuláky. Jedna zaběhne za plátno.

A dále scéna pokračuje i skončí jako první, tedy:

Dívky si hrají ve sněhu, dělají andělíčky, staví sněhuláky. Jedna odběhne dozadu.

Vypravěč pokračuje: „Tu se Josef usmál a povídá:“

Josef: „Pojď, ženo, slepíme si spolu taky bábu.“

Hana: „A což? Pojdme. Můžeme si přece k starosti taky zadovádet. A nač bábu lepit? Slepíme si ze sněhu raději děťátko, když nám pánbůh nedal živého.“

Josef: „Co pravda, to pravda!“

Vypravěč: „Řekl Josef, vzal čapku a šli.“

KONEC